

การแสดงอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ของชาวญ้อ

อภิญา บัวสง
สมใจ ดำรงสกุล
และอินทรา ฉลาดปรี

1. ความนำ

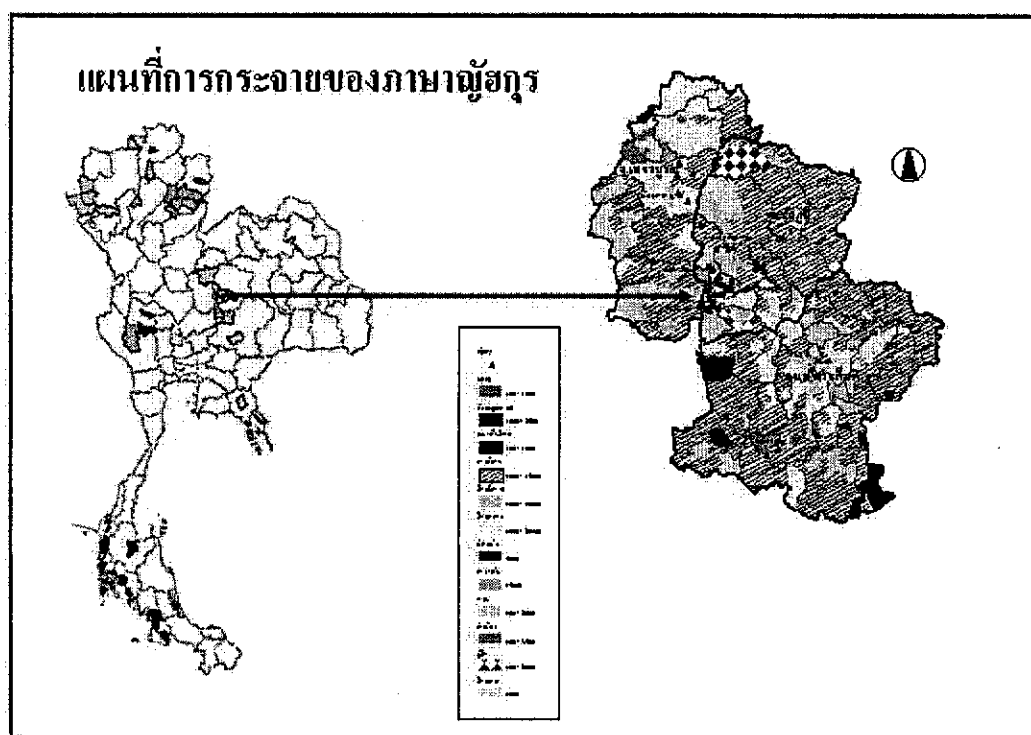
ชาวญ้อ (ชาวนน หรือชาวดง) เป็นกลุ่มชาติพันธุ์ดั้งเดิมของจังหวัดชัยภูมิ นครราชสีมา และเพชรบูรณ์ นักภาษาศาสตร์ชาวไทยหลายท่าน รวมทั้ง Diffloth (1976) พบว่า แม้ว่าภาษา ญ้อจะแตกต่างไปจากภาษามอญปัจจุบัน แต่มีลักษณะทางภาษาคลายคลึงอย่างมากระหว่างภาษามอญในจารึกและภาษาพูดของชาวญ้อในปัจจุบัน ในข้อเขียนเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ "เมืองศรีเทพ" ธิดา สารยา (2532) ได้ตั้งข้อสังเกตที่เกี่ยวข้องเนื่องกับการตั้งถิ่นฐาน และการกระจายตัวของกลุ่มชาติพันธุ์มอญไว้ว่า "การขยายอิทธิพลทางศิลปวัฒนธรรมทวารวดีผ่านผู้ที่ใช้ภาษามอญจากบริเวณแกนของรัฐทวารวดี คือเมืองโบราณทีนครปฐม เข้าสู่ลุ่มน้ำลพบุรีและลุ่มน้ำป่าสัก ทำให้กลุ่มคนที่ใช้ภาษามอญทวารวดีกระจายตัวอยู่ในวงกว้างและทิ้งร่องรอยไว้ ณ บริเวณลุ่มน้ำป่าสัก ลักษณะการกระจายตัวของผู้ที่ใช้ภาษามอญทวารวดีมีร่องรอยของการรับวัฒนธรรมทางภาษาจากนครปฐม ละโว้ แพร่อยู่ในอาณาบริเวณอันกว้างขวางของกลุ่มแม่น้ำป่าสักและลุ่มน้ำลพบุรี แสดงให้เห็นว่าศรีเทพซึ่งเป็นศูนย์กลางการรับศิลปวัฒนธรรมทวารวดีของดินแดนลุ่มน้ำป่าสักและมีขอบข่ายสัมพันธ์กับกลุ่มชนในลุ่มน้ำชี ลุ่มน้ำมูลตอนบน และลุ่มแม่น้ำลพบุรีในตอนสุดท้าย อาณาบริเวณที่พบจารึกภาษามอญนั้นหนาแน่นอยู่แถบจังหวัดอุดรธานี ขอนแก่น ชัยภูมิ มหาสารคาม กาฬสินธุ์ ในปัจจุบันอาณาบริเวณดังกล่าวติดต่อกับจังหวัดเพชรบูรณ์และลพบุรี จึงเห็นได้ว่าอาณาจักรบริเวณซึ่งกลุ่มชนกระจายตัวกันอยู่ในลุ่มน้ำป่าสักและลพบุรีนั้นมีการใช้ภาษามอญปะปนอยู่เป็นส่วนสำคัญ จึงสันนิษฐานว่าน่าจะเป็นไปได้ที่กลุ่มชาติพันธุ์ญ้อนี้จะสืบเชื้อสายมาจากมอญโบราณสมัยทวารวดี

จากการศึกษาของโครงการแผนที่ภาษาและกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ ในประเทศไทย (สุวิไล เปรมศรีรัตน์, 2540) พบว่า ปัจจุบันชาวญ้อในปัจจุบันคงเหลืออยู่ประมาณ 6,000 คนเท่านั้น โดยตั้งถิ่นฐานอยู่เป็นกลุ่มๆ ตามจังหวัดต่างๆ บริเวณ 3 จังหวัด ได้แก่จังหวัดนครราชสีมา เขตอำเภอปักธงชัย หมู่บ้านที่พบชาวญ้อในปัจจุบัน ได้แก่บ้านกลาง บ้านพระบึง บ้านวังตะเคียน ฯลฯ จังหวัดชัยภูมิพบในเขตอำเภอเทพสถิต ได้แก่บ้านวังอ้ายโพธิ์ บ้านวังอ้ายคง บ้านไร่ บ้านเสลียงทอง บ้านวังตาเทพ บ้านน้ำลาด บ้านท่าโป่ง

บ้านโคสะอาด บ้านสะพานหิน บ้านวังกำแพง ฯลฯ จังหวัดเพชรบูรณ์ ได้แก่บ้านน้ำเลา บ้านห้วยไคร้ บ้านท่าดัวง อำเภอเมือง รวมทั้งหมดประมาณ 23 หมู่บ้าน

ลักษณะที่ตั้งหมู่บ้านชาวญักรใน 3 จังหวัดดังกล่าวนี้เป็นบริเวณใจกลางของประเทศไทย โดยอยู่บนขอบที่ราบสูงโคราชและพื้นที่ราบสูงในจังหวัดชัยภูมิที่ต่อกับภาคเหนือและต่อกับจังหวัดลพบุรี เห็นได้ชัดเจนว่าในหมู่บ้านต่าง ๆ ของชาวญักรจะมีกลุ่มคนไทยโคราช คนไทยจากลพบุรี หรือลาวอีสาน เข้าไปอยู่อาศัยปะปนมากขึ้นทุกที

เป็นที่น่าสังเกตว่า ในจำนวนทั้งหมดนี้มีเพียงไม่กี่หมู่บ้านที่ยังคงมีภาษา รวมทั้งวัฒนธรรมญักรชัดเจน หลายแห่งมีพูดภาษานี้เพียงไม่กี่คน และมักมีลักษณะเปลี่ยนแปลงสูง คนรุ่นเด็กประมาณ 20 ปี จะเริ่มพูดไม่ค่อยได้มีพูดได้ก็พูดเพี้ยน กำลังมีการเปลี่ยนแปลงเข้าสู่ภาษาไทย(โคราช) และภาษาลาวที่อยู่บริเวณเดียวกันเป็นอย่างมาก นอกจากนั้นยังพบว่าภาษาและ วัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ญักรกำลังตกอยู่ในภาวะวิกฤต เสี่ยงต่อการสูญหายไปได้ในอนาคต ทั้งนี้เป็นผลเนื่องมาจากความเจริญทางเทคโนโลยี การสื่อสาร พัฒนาการคมนาคม และการพัฒนาทางเศรษฐกิจและสังคมที่ขยายตัวอย่างรวดเร็วในแถบภาคอีสานของประเทศไทย

ผู้ศึกษาได้ใช้บ้านวังอ้ายโพธิ์ ตำบลบ้านไร่ อำเภอเทพสถิต เป็นพื้นที่ศึกษา เนื่องจากเป็น หมู่บ้านที่ยังมีชาวญักรอยู่หนาแน่น คือประมาณ 100 หลังคาเรือน ตั้งถิ่นฐานมาเป็นเวลานานร้อยปี ยังมีคนเฒ่าคนแก่ที่มีความทรงจำที่ดีเกี่ยวกับอดีตของกลุ่มชาติพันธุ์ที่ผ่านการดิ้นรนต่อสู้ทั้งในป่าดง การปรับตัวให้อยู่

รอดเพื่อให้สอดคล้องกับความเปลี่ยนแปลงทั้งทางกายภาพ เศรษฐกิจ และสังคม เพื่อเข้าสู่การเป็น “สังคมเมือง” การปรับตัวดังกล่าวได้ส่งผลกระทบถึงการแสดงอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ของชาวญัฮกุรตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน

2. การแสดงอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ของชาวญัฮกุร

ฉลาดชาย รมิตานนท์ (อ้างใน วันดี สันติวุฒิมณี, 2545: 220) อธิบายความหมายของคำว่า “อัตลักษณ์” ว่าหมายถึง สิ่งที่ทำให้เรารู้สึกว่าเป็นเราหรือพวกเรา แตกต่างจากเขา พวกเขา หรือคนอื่น อัตลักษณ์ไม่จำเป็นต้องมีหนึ่งเดียว แต่อาจมีหลายอัตลักษณ์ที่ประกอบกันขึ้นมาเป็นตัวเรา พวกเรา อัตลักษณ์ไม่ใช่สิ่งที่มีอยู่ตามธรรมชาติ แต่เป็นสิ่งที่ถูกสร้างขึ้นโดยสังคม (social construct)... สำหรับคำว่า “อัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ (ethnic identity) ในที่นี้หมายถึง สิ่งที่ทำให้สมาชิกในกลุ่มชาติพันธุ์นั้นๆ รู้สึกร่วมกัน ว่าเป็นพวกเดียวกันและรู้สึกแตกต่างจากกลุ่มชาติพันธุ์ผู้อื่น...”

ในการศึกษาเกี่ยวกับการแสดงอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ของชาวญัฮกุรนั้นผู้ศึกษาได้ศึกษาถึงปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อการแสดงอัตลักษณ์ของชาวญัฮกุร โดยนำเสนอเป็น 3 ประเด็น คือ 1) ชื่อกลุ่มชาติพันธุ์ การแสดงตัวตนและถิ่นที่อยู่อาศัย 2) ภาษาของกลุ่มชาติพันธุ์ 3) การขับเพลงพื้นบ้านของกลุ่มชาติพันธุ์ มีรายละเอียด ดังนี้

1) ชื่อกลุ่มชาติพันธุ์ : การแสดงตัวตนและถิ่นที่อยู่อาศัย

ถิ่นที่อยู่อาศัยในอดีตของชาวญัฮกุรคือภูเขา มีพื้นที่เป็นแนวยาวแถบเทือกเขาพังเหย มีอาณาบริเวณคาบเกี่ยวต่อเนื่องกัน 3 จังหวัดดังกล่าวข้างต้น ชาวญัฮกุรที่บ้านวังอ้ายโพธิ์ ต. บ้านไร่ อำเภอเทพสถิต จังหวัดชัยภูมิเล่าว่า แต่เดิมบรรพบุรุษอาศัยอยู่บริเวณช่องดับเต่า (แถบ “ป่าหินงาม” หรือบริเวณ “สุดแผ่นดิน” ในปัจจุบันนี้) พื้นที่บริเวณนี้เป็นป่าทึบ บนยอดเขาพังเหยนั้นมีหน้าผาอยู่เป็นระยะ มีชื่อเรียกต่าง ๆ กันไปตามลักษณะของหน้าผา เช่น “ผาปล่อง” มีช่องแคบลงไปคล้ายปล่อง “ผาไม้แก้ว” มีใบแก้วเต็มไปหมด “ผาใหญ่” เป็นที่ราบใหญ่ และ “ผาค่าง” มีค่างเป็นฝูง ๆ

“ญัฮกุร” แปลเป็นภาษาไทยว่า “คนภูเขา” (ญัฮ แปลว่า คน กุร แปลว่า ภูเขา) ญัฮกุรเป็นคำเรียกชื่อกลุ่มชาติพันธุ์และภาษาที่คนกลุ่มนี้ใช้เรียกตนเอง ส่วนชื่อที่คนอื่นเรียกนั้นมีอยู่หลายชื่อ เช่น ในเขตจังหวัดเพชรบูรณ์เรียกว่า กลุ่มละว้า ในขณะที่เขตจังหวัดชัยภูมิและนครราชสีมา มีผู้เรียกคนกลุ่มนี้ว่า ชาวบน หรือ คนดง แต่ชาวญัฮกุรที่จังหวัดชัยภูมิไม่ชอบให้ใครเรียกว่าชาวบน เพราะรู้สึกว่ามีผู้เรียกแสดงความดูถูกดูแคลนมาตั้งแต่อดีต ชาวญัฮกุรที่ชัยภูมิจึงเรียกตนเองในภาษาไทยว่า “คนดง” และ “พูดภาษาดง”

ผู้เฒ่าชาวญัฮกุรแสดงทัศนะว่า “ภูเขา พื้นดิน และป่าเป็นสิ่ง
ที่ธรรมชาติสร้างขึ้นมาให้มนุษย์ เพราะฉะนั้นจึงไม่มีใครเป็น
เจ้าของ สิ่งของที่เกิดจากป่านั้น มนุษย์แบ่งปันเก็บกินกันได้”

มนุษย์ในป่าบนภูเขาสมัยก่อนนั้นดูเหมือนจะมีแต่ชาวญ้อทั้งนั้น ผู้เฒ่าเล่าว่าเคยมีคนอื่นพยายามขึ้นมาบนป่าแถบนี้เหมือนกัน แต่มักจะไม่ค่อยรอดไม่ตายจากไข้ป่าก็จากสัตว์ป่านานาชนิดที่มีอยู่มากมาย ชาวญ้อจึงเป็นนายพรานล่าสัตว์เอาไว้แบ่งกันกิน สัตว์ป่าที่ชาวญ้อล่าได้มีหลายชนิด เช่น เก้ง กวาง กระตัง หมูป่า มีทั้งหมูป่าที่มาเป็นฝูง (30-40 ตัว) และหมูป่าโพนที่มาตัวเดียว มีวัว มีช้างป่ามาเป็นฝูง นอกจากนั้นยังมี หมี ค่าง และเลี้ยงผาอีกด้วย ปกติการออกไปล่าสัตว์นั้นสามารถไปได้ทุกฤดูกาล แต่ถ้าเป็นฤดูฝนจะตามรอยเท้าได้ง่าย นอกจากนั้นช่วงฤดูฝนในป่ายังอุดมไปด้วยหน่อไม้ อาหารโปรดของสัตว์ป่าหลายชนิดอีกด้วย ชาวญ้อจะออกล่าสัตว์เป็นกลุ่ม ๆ กลุ่มละ 6-7 คน แต่ละกลุ่มจะมีหัวหน้า 1 คน โดยใช้ขวากแหว่ง ปืนต่าง ๆ เป็นอาวุธ เมื่อล่าสัตว์ได้แล้วก็จัดการแลเนื้อกันในป่านั้นเอง โดยแบ่งส่วนหนึ่งสำหรับเซ่นไหว้เจ้าป่า แบ่งเขาและหัวใจให้คนยิงที่เหลือจะแบ่งเท่า ๆ กัน ถ้าเป็นสัตว์ใหญ่ เช่น หมี จะย่างเป็นชิ้นใหญ่ ๆ แล้วจึงลำเลียงลงมาจากป่า เมื่อถึงบ้านจึงนำมาผัดเผ็ดใส่พริกและเกลือ สัตว์บางชนิดก็แลสดนำมาทำ <ป้อ> ที่บ้าน อวัยวะบางส่วนก็สามารถนำมาเป็นยาได้ เช่น ลิ้น กระดูกเลี้ยงผานำมาแช่น้ำใช้ทาเวลาปวดเมื่อย ฟกช้ำดำเขียว เลือดคางคองเหล้าเป็นยาชูกำลัง เป็นต้น ความรู้เกี่ยวกับสรรพคุณในการรักษาโรคนี้ได้จากบรรพบุรุษที่เล่าต่อ ๆ กันมา

การคบหากับ "คนทุ่ง" (คนบนที่ราบ)

แม้ว่าชาวญ้อจะใช้ชีวิตส่วนใหญ่อยู่ในป่า แต่ก็ไม่ได้ตัดตัวเองออกจากโลกภายนอกป่า เป็นเวลานานมาแล้วที่ชาวญ้อคบหากับ "คนทุ่ง" ซึ่งเป็นชื่อที่ชาวญ้อเรียกคนกลุ่มอื่น อันหมายถึง คนไทย คนลาว และคนจีนที่ทำมาหากินอยู่บนที่ราบ ฉะนั้นชื่อเรียกกลุ่มคนสำหรับชาวญ้อจึงมีอยู่ 2 พวกใหญ่ ๆ คือ "คนญ้อ" กับ "คนทุ่ง" เท่านั้น ฉะนั้นคนทุ่งคือคนอื่นที่ไม่ใช่ ญ้อ และคนทุ่งเหล่านี้เองสอนให้ชาวญ้อปลูกพืชไร่ ในบริเวณป่าโปร่ง ประเพณีป่าไม้เบญจพรรณที่มีแสงแดดส่องถึง พืชไร่เหล่านี้ได้แก่ พริก ข้าวไร่ ฝ้าย ข้าวโพด เผือก มัน มะเขือ พักแพง กล้วย เป็นต้น ทำเป็นไร่แบบผสมคือปลูกพืชหลายอย่างในที่ทำกินเดียวกัน นอกจากนั้นยังบอกให้ชาวญ้อตัดไม้คูด และเก็บใบพลูที่ขึ้นอยู่ในป่าไปขายอีกด้วย เนื่องจากผู้คนในพื้นที่อีสานสมัยก่อนนิยมเคี้ยวใบพลูกับเปลือกไม้ เช่น แก่นคูด และเปลือกกะทาคือขึ้นอยู่ตามท้องนา ในสมัยก่อนชาวญ้อไม่เคยรู้จักการกินหมาก และการปลูกหมากพลูมาก่อนเลย ได้แต่หาเก็บใบในป่า หมัดต้นหนึ่งก็ไปหาเก็บอีกต้นหนึ่งลักเข้าไปในป่าเรื่อย ๆ ต่อมาก็ได้ "คนทุ่ง" นั้นเองที่สอนการปลูกหมาก ปลูกข้าวนา ปลูกข้าวหยอด ปลูกยาสูบ และปลูกต้นพลู เพื่อนำไปขายให้คนทุ่ง รวมทั้งเนื้อและกระดูกสัตว์ป่าที่ล่าได้ด้วย และต่อมา "คนทุ่ง" เหล่านี้เองที่ทำให้คนญ้อได้เรียนรู้ว่าคนสามารถเป็นเจ้าของป่า พื้นดิน และภูเขาได้ ซึ่งกว่าคนญ้อจะเรียนรู้ ภูเขา ป่า พื้นดินก็ถูกจับจองไปแทบจะหมดแล้ว

พื้นที่ที่เป็นที่อยู่อาศัยในปัจจุบัน เดิมมีสภาพเป็นป่าดง ชาวญ้อเป็นกลุ่มแรกที่เข้ามาหักล้างถางพง ตั้งบ้านเรือนอาศัยอยู่เป็นกลุ่มแรก ต่อมามีคนกลุ่มอื่นเข้ามาตั้งถิ่นฐานเพิ่มมากขึ้น เช่น กลุ่มไทย-ลาว

ซึ่งชาวญัฮกุรเรียกรวมว่า “คนทุ่ง” เริ่มมีการค้าขาย แลกเปลี่ยนสิ่งของกัน โดยชาวญัฮกุรจะนำสินค้าประเภทพืชไร่ ไม้คูณ พริกไทย ฝ้าย ไส้กระบุงเทินหัว บรรทุกล้อหรือเกวียนไปขายที่ตลาดที่ใกล้ที่สุดคือ ตลาดบ้านขวน และตลาดบ้านเพชร อำเภอบำเหน็จณรงค์ ใช้เวลาเดินทางจากบ้านวังอ้ายโพธิ์ประมาณ 2 วัน เดินทางไปเป็นกลุ่ม ๆ ผู้ขายล้วน มักจะเดินทางไปช่วงหลังฤดูเก็บเกี่ยวพืชไร่ คือประมาณเดือน 11-12 เป็นช่วงที่อากาศเริ่มหนาวเย็น ขายผลผลิตได้ก็นำเงินไปซื้อเสื้อผ้า เครื่องกันหนาว หม้อไห เครื่องใช้ เครื่องเงิน และยารักษาโรค ที่นิยมซื้อมากับไว้คือ ยาควินินเม็ดสีเหลืองรักษาไข้ป่า พ่อค้าแม่ค้าที่ตลาดบ้านขวน บ้านเพชร ส่วนใหญ่เป็นกลุ่มคนไทยโคราช จะมีคนลาวอาศัยอยู่บ้างแต่ไม่มากนัก ชาวญัฮกุรได้เรียนรู้ภาษาไทยและวัฒนธรรมอื่นๆ จากกลุ่มพ่อค้าแม่ค้าที่ตลาดนั่นเอง นอกจากการเดินทางไปค้าขายถึงตลาดแล้ว บางครั้งก็มีคนทุ่งทั้งพ่อค้าและชาวบ้านเดินทางมาซื้อสินค้าถึงหมู่บ้านอยู่บ้างแต่ไม่บ่อยนัก มาอาศัยอยู่ในหมู่บ้าน 2-3 วัน เมื่อได้สินค้าแล้วจึงกลับไป ในปัจจุบันคนจากภายนอกได้เข้าไปตั้งถิ่นฐานในบริเวณหมู่บ้านชาวญัฮกุรมากขึ้นเรื่อยๆ ส่วนมากเป็นคนไทยโคราช บางพื้นที่จะเป็นลาว และอื่นๆ ชาวญัฮกุรถอยร่นหนีเข้าป่าไปเรื่อยๆ และเมื่อไม่มีที่ถอยต่อไปก็ต้องอยู่ปะปน และปัจจุบันถูกกลืนทั้งภาษาและวัฒนธรรมเป็นอย่างมาก

ชาวญัฮกุรมีลักษณะไม่ไว้ใจและกลัวคนแปลกหน้ามานานแล้ว เนื่องจากเคยถูก ‘คนทุ่ง’ กลุ่มคนไทยบุกเข้ามาปล้นหลายครั้ง รายที่ร้ายที่สุดชาวบ้านจำเหตุการณ์ได้ไม่รู้ลืมคือการปล้นของ ‘เสื่อยี่’ ซึ่งเป็นโจรคนไทยหน้าตาสวยสะอาด เหวบางร่างน้อยเหมือนเป็นลูกเจี๊ยบ เข้ามาในหมู่บ้านพร้อมพรรคพวก 4-5 คน มีอาวุธปืนครบ เข้าปล้นบ้านแทบทุกหลัง ชาวบ้านต้องกระโดดลงเรือน จูกลูกหลานคนละไม้คนละมือวิ่งไปแอบตามซุ่มทุมพุ่มไม้ เอาปืนยิงลูกกุญแจห้องแล้วเข้าไปกวาดข้าวของเงินเสื้อผ้า เครื่องเงิน กวาดเงินและของมีค่าไปหมด ชาวบ้านจะกลัวเสื่อยี่มาก ย่ำแย่และบุกเข้าปล้นหมู่บ้านถึง 3 ครั้ง คนเฒ่าคนแก่ที่กระโดดลงจากเรือนไม่ทันก็จะกลัวลนลาน ด้วยเหตุนี้ชาวบ้านที่เพิ่งเข้ามาอยู่และปลูกบ้านใหม่บางคนจึงทำได้เฉยๆ ด้วยเหตุผลว่าจะได้กระโดดหนีเสื่อยี่ทัน การปล้นของเสื่อยี่ครั้งนั้นเป็นผลให้ชาวบ้านเกลียดกลัว และไม่วางใจคนแปลกหน้าต่อมาอีกเป็นเวลานาน แม้ในปัจจุบันก็จะยังคงไม่สนิทใจนัก

นอกจากกลุ่มพ่อค้าที่เดินทางเข้ามาในพื้นที่แล้ว ยังมี “คนทุ่ง” ที่เข้ามาดำเนินกิจการโรงเลื่อยใกล้พื้นที่ตามโครงการสัมปทานป่าไม้ ประมาณ ปี พ.ศ. 2508 ตัดต้นไม้บริเวณหมู่บ้านและป่าใกล้เคียงหมดไปเป็นจำนวนมาก ตั้งแต่นั้นมาก็เริ่มมีถนนลูกรัง ตัดภูเขาเข้ามาในพื้นที่เพื่อลำเลียงไม้ใหญ่ เช่น ไม้เต็งรัง ไม้มะค่า ใช้ขยุงออกไปจากพื้นที่ ชาวญัฮกุรส่วนหนึ่งได้กลายเป็นกลุ่มแรงงานหลักของโครงการสัมปทานดังกล่าว ถนนสายนี้รุดยางเมื่อประมาณปี พ.ศ. 2533 ใกล้เคียงกับเวลาที่ไฟฟ้าเข้าหมู่บ้าน นำความเจริญสมัยใหม่มาสู่หมู่บ้านเป็นลำดับมาจนทุกวันนี้

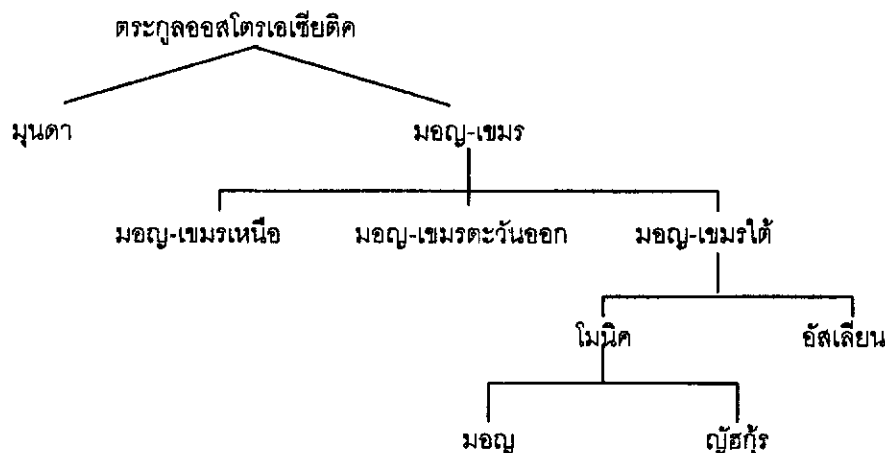
นอกจากกลุ่ม “คนทุ่ง” ที่กลัวแล้ว ยังมีกลุ่มข้าราชการที่ทยอยเข้ามาในฐานะนักปกครอง ครู เจ้าหน้าที่สาธารณสุข พัฒนาการ พ่อค้า ประชาชน และกลุ่มนายทุนต่าง ๆ ที่เข้ามาติดต่อชาวญัฮกุรในหลายรูปแบบ ลักษณะ ในช่วงนี้เองที่ชาวญัฮกุรต้องปรับเปลี่ยนให้มีสถานภาพเป็น “คนไทย” ให้ถูกต้องตาม

กฎหมาย และต้องปฏิบัติตามกฎเกณฑ์ในกรอบของกฎหมายต่าง ๆ เช่น ต้องทำบัตรประชาชน ต้องเรียนหนังสือ ทำผิดก็ต้องได้รับโทษตามกฎหมายบ้านเมือง ห้ามล่าสัตว์ ต้องเสียส่วย(ภาษีทางอ้อม) แก่ทางการ เป็นต้น แม้ว่าชาวญ้อจะยึดติดกับกรอบทางสังคมที่วางไว้ดังกล่าวแล้ว แต่ทุกคนก็ตื่นเต้น เต็มใจ และดิ้นรนขอใช้สิทธิในความเป็นไทย เนื่องจาก "ความเป็นไทย" นั้นจะทำให้สามารถได้สิทธิในการถือครองที่ทำกินได้อย่างถูกต้องตามกฎหมาย และเมื่อพื้นที่ดินที่ถือครองอยู่นี้ได้ถูกอำนาจรัฐยึดชิงไปเป็นพื้นที่ปลูกปายูคาในสมัยต่อมา ชาวบ้านได้พร้อมใจกันต่อสู้ทุกรูปแบบทั้งการประท้วงในพื้นที่ และรวมตัวกันเดินขบวนไปประท้วงถึงทำเนียบรัฐบาล และยื่นข้อเสนอสืบสวนต่างๆ ต่อรัฐโดยผ่านทางสมาชิกสภาจังหวัด จนกระทั่งได้พื้นที่กลับคืนมาทำกิน ครอบครัวยุค 15 ไร่ ตามข้อตกลงกับรัฐ เมื่อไม่นานมานี้เอง

กระบวนการต่อสู้เช่นนี้ ชาวญ้อได้ใช้สิทธิในความเป็นไทยอย่างเต็มที่ เพราะความเป็นไทยโดยรวมนั้นสร้างความภูมิใจและความเป็นปึกแผ่นให้แก่ชาวญ้อไม่ใช่น้อย แม้ว่าอันที่จริงในความรู้สึกนั้น ความเป็นไทยที่เป็นอยู่จะมีความไม่เสมอภาค และความไม่เท่าเทียมแฝงอยู่ ชื่อเรียกกลุ่มคนต่าง ๆ ในท้องถิ่นก็ยังคงเหมือนเดิม คือ พวกคนจีน พวกคนลาว พวก "ชาวบน" หรือบางทีก็เรียกว่า "พวกยอง ๆ" แปลว่า "ยาย" ในภาษาไทย แต่ชาวญ้อก็ยังคงเรียกตนเองว่า "ญ้อ" มาจนทุกวันนี้

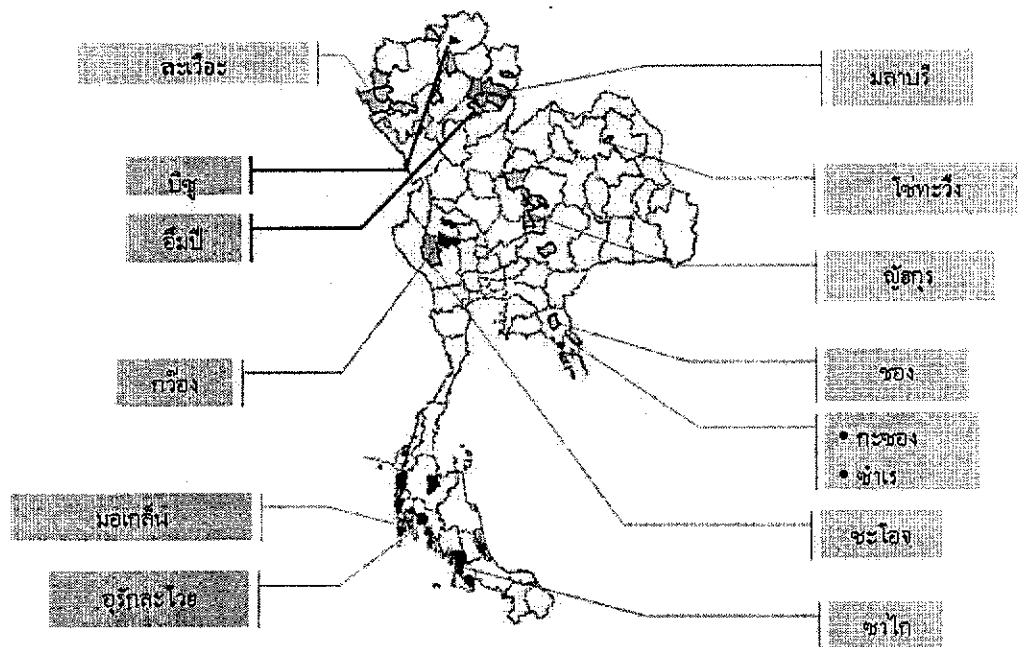
2) ภาษาญ้อ

ชาวญ้อไม่มีภาษาเขียน มีแต่ภาษาพูด ภาษาญ้อยู่ในตระกูลออสโตรเอเชียติก ซึ่งเชื่อกันว่าเป็นภาษาดั้งเดิมในเอเชียอาคเนย์ โดยอยู่ในสาขามอญ-เขมร สาขาย่อยโมนิค มีความใกล้เคียงกับภาษามอญซึ่งอยู่ในสาขาเดียวกัน นอกจากลักษณะภาษาจะแสดงลักษณะกลุ่มมอญ-เขมรที่ชัดเจนแล้ว ภาษานี้ยังมีความสำคัญเชิงประวัติ Gerald Diffloth (1984) ได้พบว่าภาษาญ้อที่พูดกันอยู่ในปัจจุบันนี้จะมี ความแตกต่างจากภาษามอญปัจจุบันเป็นคนละภาษา แต่ภาษาญ้อกลับมีความคล้ายคลึงกับภาษามอญโบราณที่ปรากฏในจารึกสมัยทวารวดีที่ค้นพบในประเทศไทย ภาษาญ้อมีความสัมพันธ์ระหว่าง ภาษาญ้อกับภาษาอื่น ๆ ดังแผนภูมิข้างล่างนี้

7

ภาษาในภาวะวิกฤต

สุวิไล เปรมศรีรัตน์ (2002 : 159-165) ได้นำแนวคิดเกี่ยวกับ Ethnolinguistic Vitality Beliefs ของ Allard and Landry (1986,1992) Giles, Bourhis and Taylor (1977) และ Kreidler and Kreidler (1972, 1976) มาใช้ในการสำรวจทัศนคติที่มีต่อภาษา ลักษณะการใช้ภาษาและความสามารถในการใช้ภาษาของ ชาวญ้อกูร์ โดยปรับปรุงจากแบบสอบถามของเบญจมาศ ขำสกุล (1998) และวิมล ธนะแพทย์ (1998) มี รายละเอียดดังนี้คือ

ทัศนคติต่อภาษาของกลุ่มชาติพันธุ์

ในการสำรวจได้ใช้แบบสอบถามประกอบด้วยคำถาม 23 ข้อ ถามทัศนคติของชาวญ้อกูร์ที่มีต่อ ภาษาของตนเอง ในแบบสอบถามมี 2 แบบคือ

แบบ Non-self beliefs ประกอบด้วยคำถาม 8 ข้อ ถามความรู้สึกของชาวญ้อกูร์ที่มีต่อปัจจัยที่มี อิทธิพลต่อการคงอยู่ของกลุ่มญ้อกูร์ เช่น ข้อมูลทางประชากร เศรษฐกิจ สังคม และ วัฒนธรรม พบว่า ผู้ใหญ่อายุมากกว่า 50 ปี ทัศนคติปานกลางต่อภาษา (23.70) ในขณะที่คนหนุ่มสาวมีทัศนคติบวก (26.00 และ 29.77) ดังตารางข้างล่างนี้

คำถาม (ข้อละ 5 คะแนน)	คำตอบ		
	อายุมากกว่า 50 ปี	21-50 ปี	น้อยกว่า 21 ปี
1. ชาวญ้อกูร์ คือคนกลุ่มใหญ่ในหมู่บ้าน	3.58	4.27	4.21
2. ชาวญ้อกูร์ในหมู่บ้านนี้มีฐานะดี	2.36	2.35	2.04
3. ผู้นำชุมชนในหมู่บ้านคือชาวญ้อกูร์	4.07	4.36	4.22
4. อีก 50 ปีข้างหน้า ชาวญ้อกูร์ก็ยังคงอยู่	3.93	3.67	2.01
5. ชาวญ้อกูร์ชอบพูดภาษาญ้อกูร์กับเพื่อนฝูง	4.93	4.74	4.78
6. โรงเรียนมีส่วนช่วยสืบสานภาษาญ้อกูร์	2.88	1.80	1.61
7. รัฐบาลมีส่วนช่วยสืบสานภาษาญ้อกูร์	3.68	2.63	2.61
8. ครูที่โรงเรียนสอนให้ภูมิใจในกลุ่มชาติพันธุ์ ญ้อกูร์	3.61	2.48	2.15
รวม	23.70	26.00	29.74

แบบ Self – beliefs

แบบสำรวจนี้ประกอบด้วยคำถาม 14 ข้อ เน้นให้ชาวญ้อกูร์แสดงความรู้สึกถึงสิ่งสำคัญ และสิ่งจำเป็นต่อการคงอยู่ของภาษาญ้อกูร์ จากการสำรวจพบว่าชาวญ้อกูร์ทุกวัยมีทัศนคติที่ดีต่อกลุ่มชาติพันธุ์ของตน ดังรายละเอียดข้างล่างนี้

คำถาม (ข้อละ 5 คะแนน)	คำตอบ		
	อายุมากกว่า 50 ปี	21-50 ปี	น้อยกว่า 21 ปี
1. ถ้าฉันเกิดใหม่ได้ ฉันจะเลือกเกิดเป็น ชาวญ้อกูร์	3.71	3.70	3.71
2. ควรพูดภาษาญ้อกูร์กับเด็กมากกว่า ภาษาอื่น	4.35	4.02	4.35
3. เราควรพูดภาษาญ้อกูร์กับครอบครัว ของเราเพื่อให้ภาษาคงอยู่	3.77	3.63	3.77
4. ไม่เห็นน่าอายเลยที่ภาษาญ้อกูร์ไม่มี ภาษาเขียน	3.77	3.63	3.77
5. รัฐบาลน่าจะส่งเสริมวัฒนธรรมญ้อกูร์	4.55	4.51	4.55
6. ถ้าหมู่บ้านนี้มีแต่ชาวญ้อกูร์ก็คงจะดี	4.55	4.26	4.55

7. การใช้ภาษาญัฮกุรน้อยลงจะทำให้ ลักษณะของชาวญัฮกุรด้อยลงด้วย	4.46	3.05	4.46
8. การเป็นชาวญัฮกุรเป็นสิ่งที่น่าอับอาย	2.96	3.05	2.69
9. ฉันรู้สึกมั่นใจที่จะบอกใครๆ ว่า ฉันเป็น ลาว หรือคนอื่นसानมากกว่าจะบอกว่า เป็นชาวญัฮกุร	3.27	3.17	3.27
10. การรู้ภาษาญัฮกุรทำให้มีโอกาสดังงาน ดีๆ	2.80	1.92	1.98
11. แต่งงานกับชาวญัฮกุรดีกว่ากลุ่มอื่น	4.23	3.58	4.23
12. หมู่บ้านนี้คือที่ๆ ชาวญัฮกุรจะอยู่จนวัน ตาย	4.64	4.46	4.64
13. ภาษาญัฮกุรควรมีตัวเขียนเหมือน ภาษาอื่น	4.49	4.67	4.49
14. ถ้ามีการเลือกตั้งผู้นำชุมชน ชาวญัฮกุร จะ เลือกชาวญัฮกุร	4.76	4.68	4.76
รวม	62.76	59.40	59.43

ลักษณะการใช้ภาษา

จากการสำรวจพบว่า ชาวญัฮกุรส่วนใหญ่ยังใช้ภาษาญัฮกุรที่บ้าน คือใช้กันในครอบครัว กับญาติ และเพื่อนในหมู่บ้าน แต่มักไม่ใช้กับเพื่อนนอกหมู่บ้านญัฮกุร ส่วนที่โรงเรียนและหน่วยราชการมีการใช้ ภาษาญัฮกุรน้อยมาก ชาวญัฮกุรที่อายุมากกว่า 21 ขึ้นไปมีการใช้ภาษาน้อยกว่าในกลุ่มอายุน้อย มีรายละเอียดตามตารางข้างล่างนี้

กลุ่มทางสังคม	อายุ มากกว่า 50 ปี	21-25 ปี	น้อยกว่า 21 ปี
- ครอบครัว (24)	17.79	14.51	9.94
ญาติ (12)	9.52	9.85	8.32
เพื่อนบ้าน - ในหมู่บ้าน (12)	9.51	9.65	7.91
- นอกหมู่บ้าน (12)	7.75	7.07	2.88
โรงเรียน (12)	1.83	3.98	3.36
การค้า (18)	3.04	8.47	3.12
หน่วยราชการ (18)	0.08	0.42	0.06

ความสามารถในการใช้ภาษา

ในการสำรวจความสามารถในการใช้ภาษาของชาวญ้อกั๋น ได้ใช้แบบทดสอบตนเองถึงศักยภาพการใช้ภาษา โดยผู้ตอบจะตอบคำถาม “ใช่” และ “ไม่ใช่” พบว่า 80% สามารถพูดภาษาญ้อกั๋นได้ในหลายโอกาส

คำถามมีดังนี้คือ

คำถาม	คำตอบ	
	ใช่	ไม่ใช่
ความสามารถในการใช้ภาษาญ้อกั๋น		
1. ท่านสามารถบอกเส้นทางจากหมู่บ้านไปอำเภอเป็นภาษาญ้อกั๋น	90.8	10.2
2. ท่านสามารถถาม/บอก เวลาเป็นภาษาญ้อกั๋น	92.8	8.2
3. ท่านสามารถเล่าประวัติการตั้งชุมชนเป็นภาษาญ้อกั๋น	90.2	10.8
4. ท่านสามารถอธิบายวิธีปลูกข้าวเป็นภาษาญ้อกั๋น	92.2	8.8
5. ท่านสามารถเล่าถึงคนในครอบครัวเป็นภาษาญ้อกั๋น	98.9	2.1
6. ท่านสามารถอธิบายให้เพื่อนทำงานเป็นภาษาญ้อกั๋น	96.3	4.7
7. ท่านสามารถอธิบายเกี่ยวกับอากาศและการเพาะปลูก	93.2	6.8
8. มีบางครั้งที่ท่านลืมคำศัพท์ภาษาญ้อกั๋น	49.6	51.4
9. ถ้าคนไทยพูดเรื่องการเมืองกับท่าน ท่านสามารถร่วมวงสนทนาได้หรือไม่	73.6	27.4
10. ถ้าหมออธิบายถึงอาการป่วย และการป้องกันตนเองจากโรคภัย ท่านสามารถเข้าใจไหม	92.5	7.5
11. ท่านสามารถร้องเพลงหรือเล่าเรื่องตลกเป็นภาษาญ้อกั๋น	58.1	42.9
12. เวลาทะเลาะกับเพื่อนชาวญ้อกั๋น ท่านใช้ภาษาญ้อกั๋นใช่หรือไม่	94.1	6.9
13. เวลาคิด ท่านคิดเป็นภาษาญ้อกั๋น	94.9	6.1
14. ท่านพูดภาษาญ้อกั๋นผิดบ่อยไหม	62.4	38.6
15. ท่านพูดภาษาญ้อกั๋นเหมือนชาวญ้อกั๋น	87.5	13.5
16. เมื่อท่านพูดไทย คนอื่นรู้ไหมว่าท่านไม่ใช่คนไทย	32.1	67.9

(Premsrirat, S, 2002 : 155 – 165)

แม้ว่าในปัจจุบันนี้กระแสสังคมจะเปลี่ยนมาให้ความสำคัญกับท้องถิ่น และนโยบายเกี่ยวกับการอนุรักษ์ ยอมรับความหลากหลายทางวัฒนธรรมมากขึ้น แต่การนำเอาภาษาของกลุ่มชาติพันธุ์เข้ามาใช้ในระบบโรงเรียนไม่ใช่เป็นเรื่องง่าย โรงเรียนในพื้นที่จึงยังคงเลยตามเลย ไม่ได้เคลื่อนไหวหรือเปลี่ยนแปลงไปตามกระแสแต่อย่างใด

อย่างไรก็ตามยังคงมีชาวญักรกลุ่มหนึ่งซึ่งประกอบด้วยผู้เฒ่าผู้แก่ ซึ่งยังคงเห็นความสำคัญกับการฟื้นฟูภาษา จึงได้เข้าร่วมโครงการฟื้นฟูภาษาและพัฒนาตัวเขียนภาษาญักรของสถาบันวิจัยภาษาและวัฒนธรรมเพื่อพัฒนาชนบท มหาวิทยาลัยมหิดล ภายใต้การนำของ อ.บ.ต. ชาวญักร โดยมีความหวังว่าจะสามารถพลิกฟื้นและสืบสานภาษาของกลุ่มชาติพันธุ์ญักรได้ต่อไป

3. เรื่องปะเรเร (การขับเพลงพื้นบ้านของชาวญักร)

“ปะ เร เร” หรือเรียกเป็นภาษาไทยว่า “กระแจ๊ะ” เป็นการขับลำนำเพลงพื้นบ้านของชาวญักร แบ่งผู้เล่นออกเป็น 2 ฝ่าย คือ ฝ่ายชายและฝ่ายหญิง มีกลองโทนหรือตะโพนเป็นเครื่องให้จังหวะโดยผู้หญิงเป็นผู้ตีกลอง การขับเพลงนี้จะเป็นการโต้ตอบกันระหว่างชายหญิง คล้ายคลึงกับเพลงโคราช หรือเพลงลำตัดของภาคกลาง เนื้อเพลงจะเป็นการเกี่ยวพาราสีเป็นหลัก นอกจากนั้นยังมีเพลงเกี่ยวกับการเดินทาง ชมป่าเขา หรือบางครั้งนำตำนานหรือเรื่องเล่า เช่น ศุภนิมิตร พระรถเมรี หรือพระเวสสันดร มาร้องเพื่อสั่งสอนลูกหลาน สมัยก่อนยามว่างจากการทำไร่นา หรือช่วงเทศกาล จะได้ยินชาวบ้านขับขานเพลงปะเรเรกันทั่วไป เป็นที่สนุกสนานครื้นเครงในหมู่ชาวญักร โดยเฉพาะอย่างยิ่งการเอื้อนเพลงที่ชาวบ้านชื่นชอบว่ามีความไพเราะ มีลักษณะการเอื้อนพิเศษซึ่งชาวญักรเท่านั้นที่ขับได้หวานทั้งภาษาและท่วงทำนอง

ต่อมาเมื่อชาวญักรกลายเป็นกลุ่มชน “ภายในวงล้อม” ของชาวบ้านไทย-ลาว การขับเพลงปะเรเรนั้นก็ค่อยๆ น้อยลง เนื่องจากเป็นที่รังเกียจเดียดฉันท์ของชาวบ้าน นอกจากจะฟังภาษาไม่ออกแล้ว บ้านคนไทยยังบอกว่า สำเนียงเสียงเอื้อนยังเหมือน “หมาหอน” ไม่มีความไพเราะ มีแต่ความโหยหวนน่ากลัว จนได้รับคำบริภาษมีปากเสียงกับเพื่อนบ้านชาวไทย-ลาวอยู่เป็นประจำ จากการศึกษาพบว่า แม้จะมีพ่อเพลงแม่เพลง แต่ก็ต้องตกอยู่ในภาวะที่ต้องเลือกเงื่อนไขว่าจะร้องหรือจะอยู่ ถ้ายังจะร้องก็คงดำรงชีวิตในชุมชน ถ้าจะอยู่ได้ต้องเลิกร้อง ในสภาวะการณ์เช่นนี้จึงทำให้ในบางหมู่บ้านไม่มีใครได้ยินการขับเพลง ลำนำเพลงพื้นบ้าน “ปะ เร เร” ชาวญักรอีกเลย

ปัจจัยที่มีผลต่อการแสดงอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ของชาวญักร

การศึกษาถึงปมหลัง ที่มาอันเป็นเหตุปัจจัยที่มีผลต่อการแสดงอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ของชาวญักรตามที่ได้กล่าวมาแล้วนั้น พบว่า ปัจจัยภายนอกอันได้แก่นโยบายการปกครองของรัฐที่เน้นความเป็นเอกภาพและความมั่นคงของชาติ โดยจัดระเบียบองค์กรทางสังคมท้องถิ่นให้ขึ้นตรงต่อส่วนกลาง ระบบการศึกษาที่เน้นภาษาไทยกลางมาเป็นเวลาราวนานนั้น นอกจากจะทำให้ความเป็นท้องถิ่นลด

น้อยลงแล้ว ยังทำให้การตระหนักถึงคุณค่าความสำคัญของความหลากหลายทางวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ในท้องถิ่นลดน้อยลงด้วย ปัจจัยต่างๆ เหล่านี้เป็นปัจจัยภายนอกที่ส่งผลกระทบต่อโดยตรงถึงการแสดงตัวตนของกลุ่มชาติพันธุ์ผู้รู้ ซึ่งคงไม่แตกต่างจากกลุ่มชาติพันธุ์อื่นๆ ในประเทศเท่าใดนัก

สำหรับปัจจัยภายในของกลุ่มชาติพันธุ์ผู้รู้เองก็มีผลไม่ใช่น้อยต่อการแสดงอัตลักษณ์ Joseph Luft และ McKillop, Kevin J (1996: 450) มีแนวคิดในการอธิบายความรู้สึกนึกคิดของตัวเองที่สัมพันธ์กับผู้อื่น ซึ่งจะนำไปสู่การแสดงออกทางอัตลักษณ์/พฤติกรรมของมนุษย์ โดยอธิบายว่าความสัมพันธ์ระหว่าง 2 คน เปรียบเสมือนหน้าต่าง 4 บาน

	Know to Self	Not Known to Self
Known to Others	1 OPEN	2 BLIND
Not Known to Others	3 HIDDEN	4 UNKNOWN

1) สิ่งที่ตนเองรู้เท่าๆ กับผู้อื่น (ตนเองรู้/ผู้อื่นรู้) = Open

2) สิ่งที่ตนเองรู้ ผู้อื่นไม่รู้ = hidden

3) สิ่งที่ตนเองไม่รู้ ผู้อื่นรู้ = blind

4) สิ่งที่ตนเองไม่รู้ ผู้อื่นก็ไม่รู้ = unknown

หน้าต่างทั้ง 4 บานนี้สามารถปรับขึ้นลง-ซ้ายขวาได้ และสามารถปรับขนาดของหน้าต่างได้ตามมิติของกาลเวลา และสถานการณ์ต่าง ๆ ได้ การแสดงอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบันนั้นปรับเปลี่ยนระหว่างบานที่ 1-3 ตามกระแสทางสังคม เศรษฐกิจ การเมือง วัฒนธรรม ที่เปลี่ยนแปลงไป

จากการสอบถามความคิดเห็น เมื่อต้นปี พ.ศ. 2546 จากเยาวชนที่มีเชื้อสายญ้อจำนวน 84 คนที่กำลังศึกษาอยู่ในระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษา จาก 8 โรงเรียน นાયงกลักพิทยาคม โรงเรียนบ้านน้ำลาด ตำบลนายงกลัก โรงเรียนวังโพธิ์สว่างศิลป์ โรงเรียนบ้านวังอ้ายคง โรงเรียนบ้านไร่พัฒนา ตำบลบ้านไร่ โรงเรียนชัยมงคลวิทยา โรงเรียนบ้านสะพานหิน ตำบลโป่งนก และโรงเรียนตรีประชาพัฒนศึกษา ตำบลห้วยยายจิ๋ว อำเภอเทพสถิต จังหวัดชัยภูมิ ปรากฏว่า เด็กส่วนใหญ่ยังสามารถเข้าใจภาษาญ้อได้ เนื่องจากพ่อแม่ปู่ย่าตายายยังพูดอยู่ในครอบครัว แต่ไม่สามารถพูดได้ถูกต้องชัดเจน ส่วนวัฒนธรรมการขับเพลงปี่เรเร เด็กในบางหมู่บ้านไม่เคยพบเห็นหรือได้ยินเลยตั้งแต่เกิดมา

บทสรุป

กลุ่มชาติพันธุ์ญ้อกูร์เป็นหนึ่งใน 14 กลุ่มชาติพันธุ์ซึ่งภาษาและวัฒนธรรมกำลังอยู่ในภาวะวิกฤตจากการศึกษาการแสดงอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ผ่านการศึกษา 3 ประเด็น คือ จากชื่อเรียกกลุ่มชาติพันธุ์ ภาษา และการขับเพลงพื้นล้านของกลุ่มชาติพันธุ์ พบว่า ชาวญ้อกูร์มีการแสดงอัตลักษณ์ไม่คงที่ มีความเคลื่อนไหวไปตามมิติของเวลาและพื้นที่ มีแนวโน้มที่ดำรงอยู่ ทั้งที่เปลี่ยนแปลงไปหรือเสื่อมสูญไปได้ในอนาคตทั้งนี้ขึ้นอยู่กับพลังของชาวญ้อกูร์เองเป็นสำคัญ

บรรณานุกรม

- ดวงพร คำบุญวัฒน์, 2545. *แนวคิดและทฤษฎีการสื่อสาร* (เอกสารคำสอน)
- ปรีชา อุตระกุล, 2529. *รายงานการวิจัยเรื่องสังคมและวัฒนธรรมชาวนน*
- ธิดา สาระยา, 2532. (ศรี) *ทวารวดี ประวัติศาสตร์ยุคต้นของสยามประเทศ*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์เมืองโบราณ
- รายงานสรุปการเสวนาทางวิชาการระหว่างนักวิชาการศึกษาศึกษาและนักพัฒนาเรื่องวิถีชีวิตชาวนน. ฝ่ายประสานงานการพัฒนา สถาบันวิจัยและพัฒนา, มหาวิทยาลัยขอนแก่น, 2531.
- รายงานการออกภาคสนามของนักศึกษาปริญญาโทภาษาศาสตร์ ณ หมู่บ้านชาวญ้อกูร์ ปีการศึกษา 2540 และ 2541 สถาบันวิจัยภาษาและวัฒนธรรมเพื่อพัฒนาชนบท มหาวิทยาลัยมหิดล.
- วันดี สันติวุฒิมณี. กระบวนการสร้างอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ของชาวไทยใหญ่ชายแดนไทย-พม่า : กรณีศึกษาเรื่องหมู่บ้านเปียงหลวง อำเภอเวียงแหง จังหวัดเชียงใหม่, วารสารทางวิชาการ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ฉบับที่ 1/2545 หน้า 219-220
- สุวิไล เปรมศรีรัตน์ และคณะ, 2545. *โครงการแผนที่ภาษาของกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ ในประเทศไทย* กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ
- อภิญา บัวสรวง และ สุวิไล เปรมศรีรัตน์, 2541. *สารานุกรมกลุ่มชาติพันธุ์ญ้อกูร์*, กรุงเทพฯ: สหธรรมมิก
- Diffloth, Gerard. 1984. *The Dvaravati Old Mon Language and Nyah Kur*. Monic Language Printing House Studies, Chulalongkorn University.
- Gainey, Jaroon. "Causativization in Nyah Kur". *MKS XVI-XVII* : 25-30.
- Huffman, Franklin E. 1990. "Burmese Mon, Thal Mon, and Nyah Kur : A Synchronic Comparison". *MKS CVI-XVII* : 31-84.
- Kelly, Anita E. and Mckillop, Kevin J. 1996 *Consequences of Revealling Personal Secrets. Psychological Bulletin*, V. 120(3), pg 450.

- Lebar, Frank M., G.C. Hickey and J. K. Musgrave. 1964. "Chaobon", *Ethnic Groups of Mainland Southeast Asia*. New Haven: Human Relation Area Files Press.
- Payau Memanas. 1979. *A description of Chaobon: an Austroasiatic Language in Thailand*. M.A. Thesis, Institute of Language and Culture for Rural Development, Mahidol University.
- Subhab Phiukhou. 1986. *A phonological description of Nyah Kur at Ban Nam Lat, Chaiyaphum province*. M.A. Thesis, Institute of Language and Culture for Rural Development, Mahidol University.
- Sudsawad Chuasuwan. 1990. *A Phonology of Nyah Kur a Ban Tha Duang, Petchabun Province*. M.A. Thesis, Institute of Language and Culture for Rural Development, Mahidol University.
- Suwilai Premsrirat, 2002. *The future of Nyah Kur*. Collected papers on Southeast Asian and Pacific Languages, Canberra, Pacific Linguistics, 155-165.
- Suwilai Premsrirat, and others. 1996. *Ethnolinguistic map of Thailand*. Institute of Language and Culture for Rural Development, Mahidol University.
- Suwilai Premsrirat and Naraset Pisitpanporn. 1996. *"Language and ethnicity on the Korat plateau"*. A paper presented at the seminar on a Comparative study of Dry Areas in Southeast Asia : Harsh or Benigh Environment, Kyoto, Japan, October 1996.
- Theraphan L. Thongkam. 1984. *Nyah Kur (Chao Bon)-Thai-English Dictionary*.
- , 1989. "Rhythm in Nyah Kur". *วารสารภาษาศาสตร์* 21.11:118-144.

บทบาทกลุ่มชาติพันธุ์เปอร์เซียในสังคมไทย อดีตและปัจจุบัน มัวร์ เปอร์เซีย อิหร่าน ใครเป็นใคร

ธีรนนท์ ช่วงพิชิต

การศึกษาเอกสารทางประวัติศาสตร์ถึงกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ ในสังคมไทย ผู้ศึกษามักจะพบคำว่า "แขกมัวร์" หรือ "มัวร์" ในฐานะกลุ่มชนที่เข้ามามีบทบาทด้านการค้าขาย ผู้ชำนาญการเดินเรือ รวมทั้งนักเผยแผ่ศาสนาในหน้าประวัติศาสตร์อยุธยา ความหมายของคำว่า "แขกมัวร์" ที่ชาวตะวันตกเรียกขานนั้นหมายถึงกลุ่มชาติพันธุ์ที่นับถือศาสนาอิสลาม ซึ่งเดินทางมาจากดินแดนแถบเอเชียกลางทั้งหมด ไม่ว่าจะเป็นชาวอาหรับ อินเดีย และเปอร์เซีย กลุ่มชนเหล่านี้แม้จะมีจุดร่วมกันในเรื่องความเชื่อความศรัทธาด้านศาสนา แต่มีความต่างกันในด้านเผ่าพันธุ์ เช่น ชาวอาหรับเป็นเผ่าพันธุ์เซมิติก ชาวอินเดียเป็นเชื้อสายฮินดูเป็นส่วนใหญ่ ส่วนชนชาติเปอร์เซียเป็นชนเผ่าอารยัน อีกทั้งยังมีวัฒนธรรม ประเพณี วิถีชีวิต ขนบธรรมเนียมต่าง ๆ แตกต่างกันอย่างหลายประการอีกด้วย

ในบรรดากลุ่มชนที่กล่าวมา กลุ่มที่ปรากฏบทบาทในหน้าประวัติศาสตร์ไทยมากกว่ากลุ่มอื่น ได้แก่ กลุ่มชาติพันธุ์เปอร์เซีย ซึ่งก็คือชาวอิหร่านในปัจจุบัน

ชาวเปอร์เซียนิยมที่จะเรียกตนเองว่า ฟาร์ซี (Farsi) ตามชื่อดินแดนที่พวกตนอพยพเข้าไปตั้งถิ่นฐานเรียกกันว่า ฟาร์ซ (Fars) ซึ่งปัจจุบันเป็นจังหวัดหนึ่งทางภาคใต้ของประเทศอิหร่าน ชาวเปอร์เซียส่วนใหญ่ประกอบด้วยชนชาติอารยัน มีภาษาฟาร์ซ หรือ ฟาร์ซี เป็นภาษาเฉพาะกลุ่ม และเป็นภาษาดั้งเดิมที่ชนเผ่าอารยันกลุ่มนี้ใช้ ส่วนคำว่า "อิหร่าน" หมายถึงเผ่า "อารยัน" เป็นอีกชื่อหนึ่งที่ชาวเปอร์เซียมักใช้เรียกตนเองตามความหมายของเผ่าพันธุ์

ชาวเปอร์เซียเป็นนักเดินทางที่มีความเชี่ยวชาญด้านการพาณิชย์นามาตั้งแต่โบราณกาล จึงนำพาวัฒนธรรมของตนแผ่ขยายไปในดินแดนส่วนต่าง ๆ ของโลก ได้แก่ การอพยพเผ่าพันธุ์อารยันชาวเปอร์เซียบางส่วนเข้ามาสู่อินเดียและผสมกลมกลืนกับชนพื้นถิ่น จนเกิดเป็นชนชาติอินโด-เปอร์เซีย หรือชนเชื้อสายอารยันในอินเดีย

หรือในประเทศไทย พ่อค้าวานิชชาวเปอร์เซียได้เข้ามาสู่แผ่นดินสุวรรณภูมิแห่งนี้ก่อนอาณาจักรสุโขทัยจะรุ่งเรือง แม้ไม่มีเอกสารบันทึกชัด แต่ก็ปรากฏหลักฐานด้านโบราณวัตถุให้เห็นตามแหล่งโบราณคดีต่าง ๆ ในประเทศไทย เช่น การพบเครื่องปั้นดินเผารูปบุคคลจากโบราณสถานคูบัว อำเภอเมือง จังหวัดราชบุรี ซึ่งเป็นแหล่งโบราณคดีสมัยทวารวดี มีลักษณะคล้ายคลึงกับรูปปั้นชาวเปอร์เซียโบราณในพิพิธภัณฑ์เมืองอิสฟาฮาน ประเทศอิหร่าน สันนิษฐานว่าเป็นรูปพ่อค้าชาวเปอร์เซียและถือเป็นหลักฐานชิ้นแรกสำหรับศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างอาณาจักรเปอร์เซียและสยาม ความสัมพันธ์ของทั้งสองประเทศยิ่งปรากฏชัดเจนขึ้นในสมัยอยุธยา ภายหลังการ

เสียกรุงฯ แก่พม่าในปี พ.ศ. ๒๑๑๒ กล่าวคือในปลายแผ่นดินสมเด็จพระนเรศวรฯ มีเอกสารกล่าวถึงการเข้ามาของพ่อค้าวานิชชาวเปอร์เซียซึ่งเดินทางเข้ามาค้าขาย และมีโอกาสเข้ารับราชการจนก้าวหน้ารุ่งเรืองในรัชกาลต่อมา รวมทั้งยังนำพาศาสนา ตลอดจนวัฒนธรรมประเพณีและวิทยาการที่ก้าวหน้าของชนชาติตนเข้ามาสู่สยาม เกิดการผสมผสานและพัฒนาจนเกิดเป็นรูปแบบวัฒนธรรมที่มีระเบียบแบบแผนอันสืบทอดต่อมาเป็นระยะเวลายาวนานจนถึงสมัยรัตนโกสินทร์ วัฒนธรรมบางอย่างมีความโดดเด่นและมีเอกลักษณ์ของชาติตนปรากฏเด่นชัด ขณะที่วัฒนธรรมบางอย่างก็ไม่สามารถแยกแยะออกจากสังคมไทยได้เลย

เส้นทางการเดินเรือจากเปอร์เซียสู่สยาม

ดังที่กล่าวแล้วว่าชาวเปอร์เซียเป็นนักเดินเรือที่เชี่ยวชาญ มีความรู้ในเรื่องลมมรสุมเป็นอย่างดี จึงมีการเดินทางติดต่อทำการค้ากับดินแดนในแถบมหาสมุทรอินเดียมาเนิ่นนาน ดังพบว่าต้นคริสต์ศตวรรษที่ ๗ ชาวจีนมณฑลกว๋างตุ้งซึ่งเป็นเมืองท่าของจีน เรียกชาวเปอร์เซียว่า โปซซี ซึ่งไม่เป็นเรื่องแปลกที่อาณาจักรสยามจะมีชนชาวเปอร์เซียเข้ามาติดต่การค้าขายก่อนหน้าพวกฝรั่งตะวันตก เพราะอยู่ยาดังอยู่กึ่งกลางระหว่างอินเดียและจีน จึงเป็นจุดที่สามารถเชื่อมโยงการค้าทางทะเลระหว่างมหาสมุทรอินเดียกับทะเลจีนใต้ อยู่ยาดังจึงเป็นเมืองท่าสำคัญเพื่อการแวะพักและแลกเปลี่ยนสินค้าระหว่างชนชาติต่าง ๆ จึงปรากฏเอกสารที่กล่าวถึงการเดินเรือสำเภาจากทะเลช่องสุล่าน้ำเจ้าพระยา เพื่อแวะจอดขนถ่ายสินค้ากับบริเวณบางกะจะ แถบหน้าบ่อมเพชรที่เป็นจุดบรรจบระหว่างแม่น้ำเจ้าพระยากับแม่น้ำป่าสัก

สำหรับการเดินทางสู่อาณาจักรสยามของกลุ่มชนชาวเปอร์เซียสามารถศึกษาได้จาก "สำเภาภษัตริย์สุลัยมาน" ซึ่งเป็นบันทึกของคณะราชทูตชาวเปอร์เซียที่เดินทางเข้ามายังสยามในแผ่นดินสมเด็จพระนารายณ์ ปี พ.ศ. ๒๒๒๔ เพื่อเป็นการตอบรับสัมพันธ์ไมตรีของสมเด็จพระนารายณ์ฯ ที่โปรดเกล้าฯ ให้อภัยภูสุม มาชั้นดาราณี ชาวเปอร์เซียผู้รับราชการอยู่ในสยามเดินทางไปเปอร์เซียในฐานะราชทูตของสยาม ในปี พ.ศ. ๒๒๒๕ คณะทูตชาวเปอร์เซียครั้งนั้นได้บันทึกถึงเส้นทางการเดินเรือของตนมายังกรุงสยาม โดยเริ่มออกเดินทางจากเมืองท่าบันดาร์อาบาสซึ่งเป็นเมืองท่าสำคัญอยู่ทางตอนใต้ของเปอร์เซีย มายังเมืองท่ามัสกอตปากอ่าวโอมาน และแวะที่เมืองท่าจีนะปาตันหรือเมืองท่ามัสราซของอินเดียในปัจจุบัน แล้วเดินทางต่อมาขึ้นที่เมืองมะริด โดยมีเป้าหมายมุ่งสู่เมืองตะนาวศรี เมืองเพชรบุรี เมืองสุทธาน เพื่อทวนน้ำขึ้นสู่กรุงศรีอยุธยา มีข้อน่าสังเกตว่าเส้นทางดังกล่าว นอกจากเดินเรือเลาะชายฝั่งโคโรแมนเดล ผ่านมะริด ตะนาวศรี แล้ว ยังต้องเดินทางผ่านแผ่นดิน ใช้เส้นทางแม่น้ำเข้าสู่กรุงศรีอยุธยา สันนิษฐานว่าน่าจะเป็นเส้นทางแม่น้ำเพชรบุรีที่เชื่อมต่อกับเมืองสมุทรเพื่อเข้าสู่เมืองบางกอก ก่อนทวนแม่น้ำเจ้าพระยาขึ้นสู่

อยุธยา เป็นการย่นระยะทางที่จะต้องแล่นเรือลงทางใต้ข้ามช่องแคบมะละกาผ่านแหลมมลายูเข้าสู่ฝั่งอ่าวไทย อันอาจเกิดอันตรายจากพวกโจรสลัดในบริเวณนั้น

ตามเส้นทางดังกล่าว มี "เขายี่สาน" ซึ่งเป็นชุมชนโบราณบนเส้นทางทางการเดินเรือ ชุมชนดังกล่าวเป็นชุมชนการค้าทางทะเลตั้งแต่สมัยอยุธยาเป็นต้นมา คำว่า "ยี่สาน" หรือ "ยี่สาน" สันนิษฐานว่าน่าจะมาจากคำว่า "ปสาน" หรือ "บาร์ซาร์" ในภาษาเปอร์เซีย ที่หมายถึง "ตลาด" หรือ "ตลาดค้าของแห้ง" นั่นเอง

อย่างไรก็ดี ตลอดเส้นทางที่ชาวเปอร์เซียใช้ในการติดต่อค้าขายกับอาณาจักรสยาม ยังมีเมืองท่าต่าง ๆ หลายแห่งในอินเดียตลอดชายฝั่งมะละบาและชายฝั่งโคโรแมนเดลที่มีความสำคัญต่อการทำการค้าและการเผยแพร่วัฒนธรรมต่าง ๆ ของชาวเปอร์เซีย เช่น มัตราส มะสุรีปาดัม คอลคอนดา ซึ่งบรรดาเมืองท่าต่าง ๆ ในอินเดียได้เป็นเสมือนสถานีการค้าย่อยของชาวเปอร์เซียในแถบเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ จึงจำเป็นจะต้องให้ความสำคัญบรรดาเมืองท่าดังกล่าว

การเข้ามาสู่สยามของชาวเปอร์เซีย

ยุคเฟื่องฟูของการค้าขายทางทะเลในช่วงคริสต์ศตวรรษที่ ๑๖-๑๗ เป็นยุคทองของบรรดาชาติต่าง ๆ ที่เชี่ยวชาญด้านการเดินเรือ เช่น จีน อินเดีย เปอร์เซีย หรือบรรดาชาติตะวันตก อย่างเช่น โปรตุเกส ฮอลันดา อังกฤษ ฝรั่งเศส ฯลฯ

ดินแดนเอเชียตั้งอยู่ในแนวศูนย์กลางธุรกิจเป็นพื้นที่ที่มีความหลากหลายทางทรัพยากรธรรมชาติ ที่เป็นสินค้าอันพึงประสงค์อย่างยิ่งของบรรดาชาติต่าง ๆ เช่น หมูเกาะเครื่องเทศในดินแดนขวามือเครื่องเทศเป็นจำนวนมาก ซึ่งเป็นสินค้าที่บรรดาชาติต่าง ๆ มุ่งมาแสวงหาที่ยังดินแดนดังกล่าว นอกจากนี้ยังมีสินค้าอื่น ๆ เช่น ไม้สัก สมุนไพร ไม้หอม ฝาง ผ้าแพรพรรณ ัญมณี งาช้าง หนังสัตว์ แร่ธาตุ เป็นต้น ความหลากหลายของบรรดาสินค้าจากดินแดนตะวันออกดึงดูดให้ต่างชาติหลั่งไหลเข้ามาสู่เอเชียในยุคแห่งการเดินเรือและความเฟื่องฟูการค้าทางทะเลในช่วงคริสต์ศตวรรษที่ ๑๖-๑๗ อันมีส่วนทำให้อาณาจักรอยุธยาที่อุดมสมบูรณ์ด้วยของป่านานาชนิดกลายเป็นศูนย์กลางการค้าขายของนานาชาติ มีชาติต่าง ๆ เดินทางเข้ายังกรุงศรีอยุธยาเพื่อมาติดต่อแลกเปลี่ยนซื้อสินค้า รวมทั้งชาวเปอร์เซียด้วย พ่อค้าชาวเปอร์เซียจะนำสินค้าทั้งจากบ้านเมืองตนเองและสินค้าที่นำมาจากเมืองต่าง ๆ ในอินเดีย ไม่ว่าจะเป็น ผ้าแพรพรรณนานาชนิด อย่าง ผ้าเยียรบับ ผ้าอัตลัด ผ้ายามะหวาด ผ้าตาตทอง พรมเปอร์เซีย กริช ดาบ น้ำดอกไม้เทศ สุกา ผลไม้ และผ้าจากเปอร์เซีย ตลอดจนเครื่องประดับและอัญมณีต่าง ๆ

เพื่อให้เห็นภาพการเข้ามาของกลุ่มชนชาวเปอร์เซียในสยามชัดเจนยิ่งขึ้น จึงขอแบ่งออกเป็น ๒ ระยะเวลาคือ

สมัยสุโขทัย

ร่องรอยของชนชาวเปอร์เซียในสมัยอาณาจักรสุโขทัย (พ.ศ. ๑๘๐๐-๑๙๒๑) นั้น ปรากฏหลักฐานสำคัญในหลักศิลาจารึกหลักที่ ๑ ด้านที่ ๓ มีคำว่า "ปลาน" ที่มาจากคำว่า "ปาร์ชา" หรือ "บอร์ซาร์" ในภาษาฟาร์ซี หมายถึง "ตลาดการค้า" หรือ "ตลาดค้าของแห้ง" ขณะเดียวกันยังพบเครื่องถ้วยชามสังคโลกจำนวนมากในพิพิธภัณฑสถานต่าง ๆ ของประเทศอิหร่าน ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงความสัมพันธ์ที่เนื่องมาจากการทำการค้าระหว่างชาวสยามกับชาวเปอร์เซีย ซึ่งมีมาตั้งแต่คริสต์ศตวรรษที่ ๗-๘ ก่อนอาณาจักรสุโขทัยจะรุ่งเรือง

สมัยอยุธยา

กรุงศรีอยุธยาเป็นศูนย์กลางการคมนาคมทางน้ำที่สำคัญ เพราะอยู่ในทำเลที่มีแม่น้ำหลายสายมาบรรจบกัน ทั้งแม่น้ำเจ้าพระยา แม่น้ำป่าสัก และแม่น้ำลพบุรี อีกทั้งยังตั้งอยู่ไม่ไกลจากทะเลมากนัก จึงทำให้อยุธยามีพัฒนาการจนเป็นเมืองท่านานาชาติที่เจริญรุ่งเรืองอย่างมากในคริสต์ศตวรรษที่ ๑๖-๑๗ ดังปรากฏชาวต่างชาติเข้ามาติดต่อค้าขายกับอยุธยามากกว่า ๔๐ ชาติ โดยหลักฐานที่แสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์ของเปอร์เซียกับอยุธยาปรากฏพบมาตั้งแต่สมัยอยุธยาตอนต้น เช่น การพบเหรียญกษาปณ์ทองคำโบราณที่มีอักษรภาษาฟาร์ซี และเครื่องทองหลายรายการจากการสำรวจกรุพระปรางค์วัดราชบูรณะที่สร้างสมัยพระบรมราชาธิราช หรือเจ้าสามพระยา (พ.ศ. ๑๙๖๗-๑๙๙๑) และเมื่อถึงสมัยอยุธยาตอนปลายก็มีกลุ่มชนชาวเปอร์เซียอยู่ในราชอาณาจักรจำนวนมาก ทั้งเป็นพ่อค้านำเรือสloopเข้ามาค้าขายและรับราชการอยู่ในราชสำนักอยุธยา โดยเฉพาะเป็นขุนนางในสังกัดกรมท่าขวาที่มีบทบาทดูแลด้านการค้าขายกับนานาชาติ จึงมีส่วนสนับสนุนพวกพ่อค้าของตนให้ประสบความสำเร็จในด้านการค้ากับสยามอย่างงดงาม และส่งผลให้ประชาคมเปอร์เซียในอยุธยาเติบโตอย่างรวดเร็ว

อย่างไรก็ดี ยังมีกลุ่มชนชาวเปอร์เซียที่เข้ามาสู่ราชสำนักอยุธยาด้วยเหตุผลอื่นที่มีใช้เพื่อการค้าขายจึงอาจแบ่งชาวเปอร์เซียที่เข้ามาในสมัยอยุธยาได้เป็นสองกลุ่มใหญ่ ๆ คือ กลุ่มที่เข้ามาเพื่อจุดประสงค์ด้านการค้า กับกลุ่มที่เข้ามาจากการอพยพลี้ภัย

ชาวเปอร์เซียกับการค้าขายในสมัยอยุธยา

ในแผ่นดินสมเด็จพระนเรศวรฯ (พ.ศ. ๒๑๓๓-๒๑๔๘) พระองค์มีพระราชประสงค์ที่จะขยายการค้าทางทะเลทางฝั่งตะวันตกมากขึ้น ขณะเดียวกันก็ต้องการจำกัดบทบาทของอาณาจักรเขมรที่พยายามทำการค้าแข่งกับอยุธยา โดยได้รับการผลักดันจากสเปน ซึ่งกำลังขยายอิทธิพลการค้าในทางทะเลมายังหมู่เกาะฟิลิปปินส์และยังชายฝั่งเวียดนาม จึงอำนวยความสะดวกให้กับพ่อค้าชาวเปอร์เซียหลังไหลเข้ามายังกรุงศรีอยุธยา และในปลายแผ่นดินของสมเด็จพระนเรศวรนั่นเอง ก็

ปรากฏเรื่องราวของพ่อค้าชาวเปอร์เซียสองคนพี่น้อง ซึ่งได้มีบทบาทสำคัญในหน้าประวัติศาสตร์ของอยุธยาต่อมา และได้รับการบันทึกถึงการเดินทางเข้ามา ว่า

"...มีพ่อค้าชาวเปอร์เซียสองพี่น้องจากเมืองกุม และผู้ติดตามได้เดินทางเข้ามาค้าขายในกรุงศรีอยุธยา ชาวกรุงศรีอยุธยารู้จักมักคุ้นชาวเปอร์เซียสองพี่น้องนามเชกอะหมัดผู้พี่ และมะหะหมัดสะอิดผู้น้อง..."

พ่อค้าชาวเปอร์เซียสองพี่น้องดังกล่าวได้ทำการค้าอยู่ในอยุธยาจนเจริญรุ่งเรือง กระทั่งได้รับความไว้วางใจจากเจ้าพระยาพระคลังในแผ่นดินพระเจ้าทรงธรรม ทำการปรึกษาหารือเกี่ยวกับการค้าและการต่างประเทศของราชสำนัก ส่งผลให้ราชการบ้านเมืองเจริญรุดหน้าจนได้รับพระกรุณาแต่งตั้งให้เป็น "ออกญาเชกอะหมัดรัตนราชเศรษฐี" คุมกรมท่าขวา รวมทั้งได้รับพระราชทานที่ดินตำบลท้ายคูในบริเวณเกาะเมืองอยุธยาให้ตั้งชุมชนชาวเปอร์เซียขึ้น

ในแผ่นดินพระเจ้าปราสาททอง หน้าที่ราชการของท่านเชกอะหมัดได้เลื่อนขึ้นถึง "ออกญาบวรราชนายก" จางวางมหาดไทย และสิ้นชีวิตในรัชกาลนั่นเอง

ออกญาบวรราชนายก (เชกอะหมัด) ได้สมรสและดำเนินชีวิตกับสตรีชาวสยามชื่อ "เซย" มีบุตร ๒ คนและธิดา ๑ คน

๑. บุตรชื่อ "ชื่น" เป็นพระยาบวรเศรษฐีกิติ ว่าที่กรมท่าขวาในแผ่นดินพระเจ้าทรงธรรม และเป็นพระยาอภัยราชา สมุหนายกอัครมหาเสนาบดีฝ่ายเหนือในแผ่นดินพระเจ้าปราสาททอง

๒. บุตรชื่อ "ชม" ป่วยเป็นไข้พิษ ถึงแก่กรรม

๓. ธิดาชื่อ "สี" บิดาถวายเป็นสนมในพระเจ้าปราสาททอง ไม่มีพระองค์เจ้า

ในสมัยอยุธยาชนเชื้อสายเปอร์เซียมีบทบาทและเจริญรุ่งเรืองก้าวหน้าอย่างสูง จนเกือบตลอดแผ่นดินสมเด็จพระนารายณ์ฯ ได้เข้ามามีบทบาทต่อการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองของราชสำนักอยุธยาหลายครั้ง เช่นการปราบกบฏญี่ปุ่นในแผ่นดินพระเจ้าทรงธรรม การขึ้นครองราชย์ของสมเด็จพระเจ้าปราสาททอง และการปราบดาภิเษกของสมเด็จพระนารายณ์ฯ ทั้งนี้อาจเป็นเพราะประชาคมชาวเปอร์เซียมีขนาดใหญ่และสามารถถ่วงดุลย์อำนาจกับกลุ่มกำลังต่าง ๆ ในราชสำนักได้ สัมพันธ์ที่ใกล้ชิดระหว่างราชสำนักอยุธยากับประชาคมเปอร์เซียในขณะนั้น ส่งผลให้กลุ่มชนเปอร์เซียมีอิทธิพลสูงในราชสำนักอยุธยา ประวัติศาสตร์ในสมัยสมเด็จพระนารายณ์ฯ จึงกล่าวถึงขุนนางชาวเปอร์เซียท่านหนึ่งที่ทรงอิทธิพลทั้งทางด้านการค้าและอำนาจ คือ ท่านอากามุห์หมัด แอลสตาราบาดี หลานของท่านเชกอะหมัดที่เกิดจากท่านมะหะหมัดสะอิด ผู้เป็นน้องชายซึ่งเดินทางกลับไปยังเปอร์เซีย ท่านอากามุห์หมัดเดินทางเข้ามายังกรุงศรีอยุธยาในสมัยสมเด็จพระนารายณ์ฯ และได้รับความไว้วางพระทัยให้ขึ้นดำรงตำแหน่ง "ออกพระศรีเนาวรัตน์" ควบคุมกรมท่าขวา เป็นเสนาบดีที่มีบทบาทสูงสุดเกือบตลอดแผ่นดินพระนารายณ์ ท่านอากามุห์หมัดมีส่วนในการวางรากฐานทางการทูตของราชอาณาจักร โดยส่งคณะทูตไปเจริญพระราชไมตรียัง

เมืองต่าง ๆ ท่านยังได้รับสิทธิคุ้มครองการค้าแบบผูกขาดในสินค้าชั้นสูงที่มีราคาแพง เช่น การค้าไม้หอม ฝาง ฯลฯ รวมทั้งมีบทบาทในการแต่งตั้งขุนนางประจำยังหัวเมืองที่มีความสำคัญต่อการค้าในขณะนั้นอีกด้วย อย่างไรก็ตามในช่วงหลังของแผ่นดินสมเด็จพระนารายณ์ฯ ชีวิตราชการของออกพระศรีเนาวรัตน์ (เอกามุหัมหมัด) ก็ตกต่ำลงอย่างหนัก ด้วยเหตุผลเพราะความอิจฉาริษยา การแก่งแย่งอำนาจและผลประโยชน์ในหมู่ขุนชาวเปอร์เซียด้วยกันเอง จนท่านได้รับราชภัยอย่างสาหัส และถูกถอดถอนออกจากทุกตำแหน่งในบั้นปลายชีวิตของท่าน

สำหรับขุนนางชาวเปอร์เซียที่มีบทบาทในฝ่ายพระคลังซึ่งควบคุมกรมท่าขวา นับตั้งแต่ออกญาบวรราชนายก (เอกอหะหมัด) และ ออกพระศรีเนาวรัตน์ (เอกามุหัมหมัด) แล้ว จะอยู่ในตำแหน่ง "ออกพระจุฬา" สืบมา และทั้งหมดสืบทอดอยู่ในชั้นวงศ์วารของออกญาบวรราชนายก (เอกอหะหมัด) มาโดยตลอด จนถึงการเปลี่ยนแปลงการปกครองในปี พ.ศ. ๒๔๗๕ รวมเวลายาวนานกว่า ๓๐๐ ปี

กลุ่มชนชาวเปอร์เซียที่เข้ามาในอยุธยาขณะนี้ ยังคงสืบทอดวงศ์วารและเผ่าพันธุ์อยู่ในสังคมไทยมาโดยตลอด ทั้งในสายสกุลขุนนางและอื่น ๆ ทั้งมีบทบาทหน้าที่สำคัญต่อราชการงานเมืองมาอย่างต่อเนื่องจนถึงปัจจุบัน

ชาวเปอร์เซียและการอพยพลี้ภัยสู่อยุธยา

ยังมีชาวเปอร์เซียอีกกลุ่มหนึ่งที่เข้ามาสู่ราชอาณาจักรสยามในเวลาใกล้เคียงกัน คือ ช่วงต้นแผ่นดินพระเจ้าทรงธรรม ชาวเปอร์เซียกลุ่มนี้ได้อพยพหลบภัยการรุกรานของชาวโปรตุเกส จากหมู่เกาะชวากลาง ของอินโดนีเซีย เข้ามาทางตอนใต้ของราชอาณาจักรสยาม บริเวณเมืองสงขลา ในปัจจุบัน ผู้นำชาวเปอร์เซียกลุ่มนี้คือท่านโมกอล ชาวเมืองชีราซ ตอนใต้ของอาณาจักรเปอร์เซีย ช่วงเวลาที่ท่านโมกอลตั้งรกรากอยู่ในหมู่เกาะชวากลางนั้น ท่านเป็นถึงเจ้าเมืองในหมู่เกาะดังกล่าว เมื่ออพยพมายังสงขลา ท่านได้ก่อร่างสร้างบ้านเรือนอยู่อาศัยพร้อมด้วยบริวารและสะสมกำลังขึ้นที่บริเวณหัวเขาแดงในเขตสตงพระ ทำการค้าทางทะเลกับต่างชาติที่มาค้าขายบริเวณช่องแคบมะละกา เพียงชั่วระยะเวลาไม่นานหัวเขาแดงก็เจริญรุ่งเรืองเป็นเมืองขนาดใหญ่ที่มีกำลังกล้าแข็ง พระเจ้าทรงธรรมจึงโปรดเกล้าฯ แต่งตั้งให้ท่านเป็นข้าหลวงผู้สำเร็จราชการเมืองสงขลา ครั้นแผ่นดินสมเด็จพระเจ้าปราสาททอง ท่านสุลัยมานผู้เป็นบุตรชายของท่านโมกอลจึงประกาศแข็งเมืองไม่ขึ้นต่ออยุธยา และสถาปนาตนเองขึ้นเป็น "สุลต่านสุลัยมานชาห์" จนสิ้นชีวิตของท่าน

ในแผ่นดินสมเด็จพระนารายณ์ฯ พระองค์ทรงแต่งตั้งข้าหลวงลงไปปราบเพื่อรวบรวมดินแดนทางตอนใต้ให้กลับมาอยู่ใต้การปกครองของอยุธยาดังเดิม การปราบปรามครั้งนั้นสมเด็จพระนารายณ์ฯ ได้นำบุตรชายของท่านสุลต่านสุลัยมานชาห์เข้ามารับราชการในพระนคร ซึ่งต่อมาได้มีบทบาทสำคัญ ต่อชาติบ้านเมืองไม่น้อย

ความเชื่อ ความศรัทธา และศาสนาของพวกเปอร์เซียในเมืองไทย

ชาวเปอร์เซียที่เดินทางมายังอยุธยาในสมัยคริสต์ศตวรรษที่ ๑๖-๑๗ นั้น ตรงกับสมัยที่ราชวงศ์ศอฟ้าวิยะฮ์ หรือซาฟาวิด (ค.ศ. ๑๕๐๑-๑๗๓๒) ปกครองอาณาจักรเปอร์เซีย ซึ่งเป็นราชวงศ์ที่สถาปนาศาสนาอิสลามนิกายชีอะห์เป็นศาสนาประจำชาติ ดังนั้นบรรดาพ่อค้า นักเดินเรือชาวเปอร์เซียที่เดินทางมาในสมัยนั้นจึงเป็นมากกว่าพ่อค้า คือ ทำหน้าที่เผยแพร่ศาสนาควบคู่ไปด้วย

ศาสนาอิสลามเกิดขึ้นบนคาบสมุทรอาระเบีย ในดินแดนของประเทศซาอุดีอาระเบียปัจจุบัน โดยท่านศาสดามุฮัมมัดซึ่งมีสถานภาพเป็นศาสดาพยากรณ์ ที่เชื่อและศรัทธาในพระเจ้าเป็นเจ้าองค์เดียว ลัทธิหรือนิกายชีอะห์ของศาสนาอิสลามนั้นเกิดขึ้นภายหลังการอสัญกรรมของท่านศาสดามุฮัมมัด โดยมีเหตุจากความขัดแย้งในเรื่องอำนาจและการสืบทอดอำนาจของประมุขชาวมุสลิมกลุ่มหนึ่งเชื่อว่าท่านศาสดามุฮัมมัดไม่ได้แต่งตั้งใครผู้ใดผู้หนึ่งดำรงตำแหน่งประมุขของประชาคมมุสลิม หากปล่อยให้เป็นที่ของประชาคมคัดเลือกหรือเลือกสรรกันเอง ส่วนอีกกลุ่มหนึ่งเชื่อว่าท่านศาสดามุฮัมมัดได้เลือกสรรบุคคลที่จะดำรงตำแหน่งต่อจากท่านไว้แล้ว และบุคคลดังกล่าวก็คือท่านอะลี ซึ่งเป็นลูกพี่ลูกน้องและบุตรเขยของท่านศาสดามุฮัมมัด ชนกลุ่มแรกที่เชื่อวิธีการสืบทอดความเป็นผู้นำโดยการเลือกตั้ง เรียกกลุ่มของตนว่า "ซุนนะฮ์" หรือ "ซุนหนี่" มีความหมายว่า "ผู้ปฏิบัติตามแบบฉบับของท่านศาสดา" และเรียกตำแหน่งผู้นำหลังท่านศาสดาว่า "กาหลิบ" หรือ "คาลิฟะฮ์" ส่วนกลุ่มหลังที่เชื่อว่าท่านศาสดาได้แต่งตั้งบุคคลเพื่อสืบทอดความเป็นผู้นำไว้ก่อนหน้าที่ท่านจะอสัญกรรม จะเรียกกลุ่มของตนว่า "ชีอะฮ์" ที่แปลว่า "พวก" หรือ "พวกพ้อง" อันหมายถึงกลุ่มชนที่เป็นพวกพ้องกับท่านอะลี และเรียกตำแหน่งผู้นำว่า "อิมาม" ซึ่งได้มีการสืบทอดตำแหน่งดังกล่าวต่อมาในวงศ์วานของท่านอะลีอีก ๑๒ ท่าน

อย่างไรก็ตาม มีความแตกต่างกันอย่างมากในเรื่องของจำนวนประชากรที่ศรัทธาในสองนิกาย คือจำนวนประชากรมุสลิมนิกายซุนหนี่มีจำนวนมากกว่าเมื่อเปรียบเทียบกับผู้ที่อยู่ในนิกายชีอะฮ์ เป็นอัตราที่แตกต่างกันตั้งแต่ต้นจนถึงปัจจุบัน ในสังคมไทยยังเรียกชนมุสลิมที่นับถือนิกายชีอะฮ์ ว่า "เจ้าเซ็น" อีกด้วย โดยเรียกมาจากสรรพลาญียงที่ชาวมุสลิมชีอะฮ์แสดงออกในพิธีกรรมอันเป็นลักษณะเฉพาะของกลุ่มตน

ศาสนาอิสลามในแนวทาง "ชีอะฮ์" เข้าไปมีอิทธิพลในราชสำนักเปอร์เซียภายหลังจากการแผ่ขยายอิทธิพลของศาสนาอิสลามเข้าไปยังดินแดนเปอร์เซีย และเติบโตขึ้นเป็นลำดับจนกระทั่งในราชวงศ์ศอฟ้าวิยะฮ์รับเอาศาสนาอิสลามนิกายดังกล่าวเป็นศาสนาประจำชาติ จึงปรากฏการขยายตัวของนิกายดังกล่าวไปยังดินแดนต่าง ๆ ตามเส้นทางการค้าทั้งทางบกและทางทะเล

สำหรับประเทศไทย การเข้ามาทำการค้าในสมัยอยุธยาตอนกลางของกลุ่มชนชาวเปอร์เซีย ได้นำศาสนาอันเป็นความเชื่อของกลุ่มตนเข้ามาด้วยและเผยแผ่ทั้งในระดับสูงคือสถาบันพระมหากษัตริย์ และในระดับล่างคือในหมู่ประชาชนทั่วไป ศาสนาอิสลามซึ่งเป็นสิ่งใหม่ในสังคมอยุธยาจึงได้รับการตอบรับอย่างกว้างขวางจากชาวพื้นเมือง อันเนื่องด้วยปัจจัยสนับสนุนหลายประการ ไม่ว่าจะเป็นการที่พระมหากษัตริย์ในสมัยนั้นเปิดเสรีภาพ มิได้ปิดกั้นประชาชนของพระองค์ในการเลือกนับถือศาสนาใด ๆ จำนวนประชากรชาวเปอร์เซียในอยุธยาจึงมีจำนวนมากจนถึงกับสามารถตั้งประชาคมใหญ่อยู่ในเมืองได้ นอกจากนี้การยอมรับนับถือชาวเปอร์เซียในฐานะของผู้มีวัฒนธรรมเหนือกว่า รวมทั้งวิธีการเผยแผ่ศาสนาของชาวเปอร์เซียก็เป็นไปในลักษณะที่กลมกลืน ด้วยไม่มีพระหรือนักบวชในศาสนาอิสลาม ชาวมุสลิมทุกคนจึงทำหน้าที่ในการเผยแผ่ศาสนาไปในตัว

การเปลี่ยนศาสนาของชาวเปอร์เซียในสยาม

แม้ว่าในช่วงอยุธยาตอนปลาย จำนวนประชากรชาวเปอร์เซียจากต่างแดนจะลดน้อยลง แต่ประชากรคนไทยเชื้อสายเปอร์เซียที่เกิดจากการแต่งงานกับชนพื้นเมืองก็มีจำนวนไม่น้อย และได้ก้าวเข้ามามีบทบาทสืบทอดหน้าที่การงานในราชสำนักอยุธยาอย่างต่อเนื่อง จนถึงแผ่นดินพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศ (พ.ศ. ๒๒๗๕-๒๓๐๑) ในคราวเสด็จพยุหยาตราทางชลมารคเพื่อไปนมัสการพระพุทธบาท เมืองสระบุรี ปี พ.ศ. ๒๒๘๐ ได้เกิดเหตุการณ์ขุนนางเชื้อสายเปอร์เซียที่รับราชการท่านหนึ่ง ชื่อ พระยาเพชรพิไชย (ใจ) จางวางกรมล้อมพระราชวังบวร ผู้สืบเชื้อสายรุ่นที่ ๓ จากท่านเจกอนะหมัด ประสงค์ที่จะตามเสด็จ โดยยอมเปลี่ยนศาสนาเป็นพุทธศาสนิกในครั้งนั้น หลังจากเสด็จกลับจากพระพุทธบาทแล้ว พระยาเพชรพิไชย (ใจ) ก็ได้รับพระราชทานบรรดาศักดิ์เลื่อนขึ้นเป็นเจ้าพระยาเพชรพิไชย ว่าที่สมุหนายกอัครมหาเสนาบดีกรมมหาดไทย และภายหลังบุตรชายของท่านสองคน คนหนึ่งคือท่านเสน ได้ขึ้นเป็นพระยาจุฬาราชมนตรี ส่วนท่านเสนเป็นเจ้าพระยาจำแลนยากร สมุหพระกลาโหมในปลายแผ่นดินกรุงศรีอยุธยา

การเปลี่ยนศาสนาของเจ้าพระยาเพชรพิไชย (ใจ) ครั้งนั้น มีผู้ตั้งข้อสังเกตว่าเป็นการดำเนินการทางการเมืองเพื่อพลิกสถานการณ์ให้เป็นคุณกับตนเองและพวกพ้อง เพื่อการดำรงรักษากลุ่มชนและเผ่าพันธุ์ของตนให้ปลอดภัย เพราะนับแต่ปลายสมัยสมเด็จพระนารายณ์ฯ เมื่อเจ้าพระยาวิชาเยนทร์ (ฟอลคอล) ขึ้นมาใช้อำนาจ ประชาคมเปอร์เซีย ได้ลดบทบาทลงอย่างมาก จึงเป็นเหตุผลหนึ่งที่ทำให้ชนเชื้อสายเปอร์เซียต้องดำเนินนโยบายเพื่อความอยู่รอดในลักษณะดังกล่าวก็เป็นได้ และวิธีการเช่นนี้ปรากฏใช้บ่อยครั้งในกลุ่มชนเชื้อสายเปอร์เซีย เพื่อรักษาวงศ์วารของพวกตนให้ผ่านพ้นวิกฤตการณ์ต่าง ๆ ในแต่ละยุคสมัยมาได้โดยตลอด

คนไทยเชื้อสายเปอร์เซียในธนบุรี และรัตนโกสินทร์

สมัยธนบุรี

การเสียกรุงเก่าในปี พ.ศ. ๒๓๑๐ ก่อให้เกิดการอพยพย้ายถิ่นฐานครั้งใหญ่ กลุ่มชนชาวเปอร์เซียและคนไทยเชื้อสายเปอร์เซียที่รอดพ้นจากภัยสงครามได้พากันอพยพมาสมทบกับพระเจ้าตากเพื่อก่อสร้างบ้านเมืองใหม่ยังเมืองบางกอกหรือธนบุรีซึ่งเคยเป็นเมืองท่าหรือเมืองหน้าด่านของอยุธยามาก่อน และต่างก็ได้เข้ารับราชการในแผ่นดินพระเจ้าตาก เช่น พระยาจุฬาราชมนตรี (เชน) พี่ชายของเจ้าพระยามหาเสนา (เสน) ขุนป้อมพลขันธ์ (ก้อนแก้ว) บุตรพระยาจุฬาราชมนตรี (เชน) เป็นหลวงศรีเนาวรัตน์ หลวงนายศักดิ์ (หมุด) เป็นพระยาจักรีในแผ่นดินธนบุรี ฯลฯ

การอพยพเคลื่อนย้ายในครั้งนั้น คนไทยเชื้อสายเปอร์เซียที่อยู่ในอยุธยาได้อพยพย้ายมาทั้งหมดในเวลาเดียว กลุ่มที่เป็นข้าราชการเมื่อครั้งกรุงเก่าจะโยกย้ายลงมาก่อนและมาตั้งถิ่นฐานรวมตัวกันเป็นกลุ่มก่อนตามริมฝั่งแม่น้ำเจ้าพระยาได้เมืองนนทบุรีลงมา เช่น แถบบางอ้อ บางกอกน้อย สองฝั่งคลองบางกอกใหญ่ ซึ่งยังคงปรากฏชุมชนและศาสนสถานให้เห็นในปัจจุบัน ขณะเดียวกันยังมีคนไทยเชื้อสายเปอร์เซียอีกจำนวนไม่น้อยที่ไม่อพยพลงมา อาจเป็นเพราะไม่ใช่กลุ่มที่เคยรับราชการ หรือเพราะเป็นชุมชนนอกเกาะเมือง ที่อาจไม่ได้รับความเสียหายจากเหตุการณ์สงครามมากนักก็เป็นได้ เช่น พวกที่ตั้งบ้านเรือนอยู่บริเวณปากคลองปทาคุจาม บ้านหัวแหลม หัวรอ ในพระนครศรีอยุธยา จึงเลือกดำเนินชีวิตอยู่สืบมาจนถึงปัจจุบัน

จึงกล่าวได้ว่า วัฒนธรรมต่าง ๆ ของกลุ่มชนชาวเปอร์เซียที่ก่อร่างขึ้นในอยุธยาได้เคลื่อนตัวมายังเมืองธนบุรีอีกครั้งในสมัยนี้ และสืบต่อมาจนถึงสมัยรัตนโกสินทร์ด้วย

สมัยรัตนโกสินทร์

ชาวไทยเชื้อสายเปอร์เซีย ซึ่งมีบทบาทในหน้าที่ราชการบ้านเมือง เมื่ออพยพเคลื่อนย้ายจากอยุธยา มาร่วมสร้างบ้านแปงเมืองกับพระเจ้ากรุงธนบุรี แม้จะเป็นระยะเวลาเพียง ๑๕ ปีที่ยาวนานนักในหน้าที่การงาน แต่ก็มีส่วนร่วมนำแบบแผนการบริหารบ้านเมืองจากอยุธยามาสู่ธนบุรี ดังนั้นเมื่อเกิดเหตุการณ์ผลัดแผ่นดินกรุงธนบุรีมาสู่กรุงรัตนโกสินทร์ในปี พ.ศ. ๒๓๒๕ ขุนนางกลุ่มเดิมก็ได้รับราชการสืบต่อมาในแผ่นดินใหม่ และเติบโตในหน้าที่การงานต่อเนื่องจนถึงเปลี่ยนแปลงการปกครองในปี พ.ศ. ๒๔๗๕

ข้าราชการชาวไทยเชื้อสายเปอร์เซียสมัยรัตนโกสินทร์ในสายของท่านเจกอนะหมัด

แบ่งออกเป็น ๒ กลุ่ม คือ

กลุ่มที่เปลี่ยนเป็นศาสนาพุทธ สืบเชื้อสายลงมาจากเจ้าพระยาอัครมหาเสนา (ขุนนาค) ซึ่งเป็นกลุ่มชาวไทยเชื้อสายเปอร์เซียที่มีอิทธิพลทางการเมืองสูงสุดในสมัยรัตนโกสินทร์ โดยเฉพาะตั้งแต่รัชกาลที่ ๑ - ๕ ดำรงตำแหน่งสมเด็จพระยาถึง ๓ คน คือ

สมเด็จพระยาบรมมหาประยูรวงศ์ (ดิศ)

สมเด็จพระยาบรมมหาพิชัยญาติ (ทัต)

สมเด็จพระยาบรมมหาศรีสุริยวงศ์ (ช่วง)

ซึ่งตำแหน่งสมเด็จพระยาทั้ง ๓ ท่านนั้น ล้วนได้รับความไว้วางพระทัยจากพระเจ้าแผ่นดิน ให้ปฏิบัติหน้าที่ที่มีความสำคัญอย่างสูงสุด เช่น เป็นผู้สำเร็จราชการทั่วพระราชอาณาจักร หรือผู้สำเร็จราชการในพระนคร นอกเหนือจากนั้นยังมีขุนนางท่านอื่น ๆ ที่สำคัญอีกมากในสายนี้ เช่น

เจ้าพระยาทิพากรวงศ์มหาโกษาธิบดี (ขำ)

เจ้าพระยาภาณุวงศ์มหาโกษาธิบดี (ท้วม)

พระยามนตรีสุริยวงศ์ (ชีน)

เจ้าพระยาศรีพิพัฒน์ (แพ)

เจ้าพระยาภาสกรวงศ์ (พร)

เจ้าพระยาสุรวงศ์ไวยวัฒน์ (วร)

แม้ในปัจจุบันกลุ่มสายตระกูลขุนนาคก็ยังคงรับราชการในตำแหน่งสำคัญ ๆ ตามกระทรวง ทบวง กรม ต่าง ๆ

กลุ่มที่เป็นมุสลิมนิกายชีอะห์ ส่วนใหญ่จะมีบทบาทราชการอยู่ในกรมท่าขวา ตำแหน่งจุฬาราชมนตรี สืบต่อจากสมัยอยุธยาในสมัยรัตนโกสินทร์ถึง ๙ ท่าน คือ

พระยาจุฬาราชมนตรี (ก้อนแก้ว) ใน รัชกาลที่ ๑

พระยาจุฬาราชมนตรี (อากาหยี่) ใน รัชกาลที่ ๑

พระยาจุฬาราชมนตรี (เถื่อน) ใน รัชกาลที่ ๒

พระยาจุฬาราชมนตรี (นาม) ใน รัชกาลที่ ๓

พระยาจุฬาราชมนตรี (น้อย) ใน รัชกาลที่ ๔

พระยาจุฬาราชมนตรี (สิน) ใน รัชกาลที่ ๕

พระยาจุฬาราชมนตรี (สัน) ใน รัชกาลที่ ๖

พระยาจุฬาราชมนตรี (เกษม) ใน รัชกาลที่ ๖

พระยาจุฬาราชมนตรี (สอน) ใน รัชกาลที่ ๗

นอกจากนี้ยังปรากฏราชทินนามอันเกี่ยวเนื่องในราชการกรมท่าขวาอีกหลายตำแหน่งในสมัยรัตนโกสินทร์ เช่น ราชเศรษฐี ศรีเนาวรัตน์ ศรียศ วรวาที โกษาอิศหาก นนทเกษ

ข้าราชการชาวไทยเชื้อสายเปอร์เซียสมัยรัตนโกสินทร์ในสายของท่านสุลต่านสุลัยมาน

นับตั้งแต่สมัยอยุธยา ข้าราชการเชื้อสายเปอร์เซียในสายของท่านสุลต่านสุลัยมาน ได้ดำรงตำแหน่งที่เกี่ยวข้องกับกองทัพเรือมาโดยตลอด เช่นตำแหน่ง พระยาราชบังสัน หรือพระยาราชวังสัน พระยาลักษณมณเฑาะ เป็นต้น ชุมนางที่สำคัญในสายตระกูลนี้ ได้แก่

ในสมัยอยุธยา

พระยาราชบังสัน (นะขัน)

พระยายมราช (สังข์)

พระยาสิทธิราชเดโชชัย (ยหิป) ฯลฯ

สมัยธนบุรี

เจ้าพระยาจักรีศรีอริยวงศาคต (หมุด)

สมัยรัตนโกสินทร์

พระยาราชวังสัน (หวัง)

พระยายมราช (หมัด) ฯลฯ

นอกจากบทบาทในทางราชการแล้ว กลุ่มชนเชื้อสายเปอร์เซียยังสร้างความสัมพันธ์ในรูปแบบหนึ่ง คือการสร้างความสัมพันธ์ระบบเครือญาติเชื่อมโยงกลุ่มชนชั้นนำในสังคมไทย ไม่ว่าจะเป็นสถาบันพระมหากษัตริย์ หรือกลุ่มขุนนางด้วยกัน ดังจะเห็นได้ตั้งแต่ครั้งกรุงศรีอยุธยา โดยท่านเอกอหะหมัดได้เลือกสมรสกับชาวพื้นเมืองสยาม และสร้างเครือข่ายที่มีสายสัมพันธ์เชื่อมโยงกับราชสำนัก ด้วยการถวายบุตรให้เป็นสนมหรือเจ้าจอม จึงเกิดคนไทยเชื้อสายเปอร์เซียขึ้นภายหลัง เช่น การถวาย "ท่านซี" ธิดาของท่านเอกอหะหมัดเป็นสนมในสมเด็จพระเจ้าปราสาททอง ในสมัยรัตนโกสินทร์ พระยาจุฬาราชมนตรี (ก้อนแก้ว) ถวายเจ้าจอมหงษ์ ในรัชกาลที่ ๑ พระยาจุฬาราชมนตรี (อาภาหิ) ถวายเจ้าจอมจิป ในรัชกาลที่ ๒ และในรัชกาลที่ ๕ พระยาจุฬาราชมนตรี (สิน) ถวายเจ้าจอมละม้าย จึงเกิดเป็นความสัมพันธ์ทางเครือญาติขึ้น

ในสายของเจ้าพระยามหาเสนา (เสน) นั้น สร้างความสัมพันธ์ทางเครือญาติตั้งแต่เจ้าพระยาอัครมหาเสนา (บุญนาค) ได้สมรสกับเจ้าคุณนวล ผู้เป็นพระภคินีของสมเด็จพระอัมรินทรบรมราชาธิราชในรัชกาลที่ ๑ เกิดเป็นราชินิกุล "บางช้าง" ขึ้น

หรือในกลุ่มสายสุลต่านสุลัยมานก็มีการสร้างความสัมพันธ์ทางเครือญาติที่สำคัญกับราชวงศ์จักรี คือ "จอมมารดาเรียบ" ผู้เป็นหลานตาทวดของ เจ้าพระยาจักรีศรีอริยวงศาคต (หมุด) ได้เป็นเจ้าจอมในพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย รัชกาลที่ ๒ มีพระองค์เจ้าหนึ่งพระองค์ คือ "พระองค์เจ้าทับ" พระนามทรงกรมว่า "กรมหมื่นเจษฎาบดินทร์" ซึ่งต่อมาได้เสด็จขึ้นครองราชย์

พิธีกรรมของกลุ่มชนชาวเปอร์เซียที่นับถือศาสนาอิสลาม นิภายชื่อะห์ ที่เรียกว่า "พิธีมุฮัรรอม" หรือ "พิธีเจ้าเซ็น" ซึ่งชาวเปอร์เซียนำเข้ามายังลังคาคอมยูนยา และบาทหลวงตาซาร์ดได้บันทึกไว้ใน "จดหมายเหตุการเดินทางสู่ประเทศสยาม" แสดงให้เห็นถึงอิทธิพลด้านศาสนา ที่ได้รับการตอบรับจากสังคมสยามในเวลานั้น

"...มีคนสยามเป็นอันมากทั้งชายหญิงทุกวัยที่นับถือศาสนาพระมะหะหมัด ด้วยว่านับตั้งแต่มีพวกมัวร์เข้ามาอยู่ในราชอาณาจักรแล้ว ก็ตั้งผู้คนพื้นเมืองไปเข้าศาสนาตนได้มิใช่น้อย อันเป็นการแสดงว่าคนสยามมิได้ผูกพันอยู่กับการเชื่อถือโซคลางเก่าใดนัก และพวกเขาก็อาจละมาได้ถ้าเรามีความพยายามและความอดทนพอ ที่จะสั่งสอนให้พวกเขารู้แจ้งเห็นจริงในพระสัจธรรมของเรา เป็นความจริงที่ว่าประเทศชาตินี้นิยมการแท่นและพิธีที่ต้องที่หรูหราเป็นที่สุด เพราะฉะนั้นด้วยเหตุนี้เองพวกมัวร์จึงได้ทำการฉลองอย่างเอิกเกริกครึกครื้น เป็นการชักจูงผู้คนไปสู่ศาสนาพระมะหะหมัดได้เป็นอันมาก..."

พิธีดังกล่าวกระทำเพื่อรำลึกถึงการเสียชีวิตของท่านฮุเซ็น ซึ่งเป็นหลานชายของท่านศาสดามุฮัมมัด จัดในเดือนแรกหรือเดือนมุฮัรรอมตามปฏิทินอิสลาม และเนื่องจากพิธีกรรมดังกล่าว มีผู้คนจำนวนมากเข้าร่วมในขบวนแห่ สมเด็จพระนารายณ์ฯ จึงวางแผนอาศัยพิธีกรรมดังกล่าวใช้เป็นโอกาสในการจู่โจมเข้ายึดอำนาจจากสมเด็จพระศรีสุธรรมราชาในปี พ.ศ. ๒๑๙๙

ในสมัยรัตนโกสินทร์ กลุ่มชาวไทยมุสลิมเชื้อสายเปอร์เซียยังคงทำ "พิธีเจ้าเซ็น" เป็นประจำทุกปีและถือเป็นพิธีใหญ่พิธีหนึ่งที่จัดขึ้นอย่างเอิกเกริกในพระนครคู่กับพิธีไล่ชิงช้า อีกทั้งยังเป็นพิธีกรรมที่อยู่ในพระบรมราชูปถัมภ์อีกด้วย นอกจากนี้ด้วยสายสัมพันธ์อันใกล้ชิดกับราชสำนักในพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย รัชกาลที่ ๒ จึงมีหมายรับให้นำพิธีกรรมดังกล่าวไปจัดถวายทอดพระเนตรในพระบรมมหาราชวัง หน้าพระที่นั่งสุทธาครวรรย์ ติดต่อกันสองปี คือ ปี พ.ศ. ๒๓๕๘ และ ๒๓๕๙

ภาพนี้เรือพระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย รัชกาลที่ ๒ จึงปรากฏ "แห่ทเจ้าเซ็น" ว่า

โคลง

ดลเดือนมหาร้าเจ้า	เซ็นปี ไหมแม่
มะหฺงุ่นประปรานทวี	เทวษให้
ห่อนเห็นมิ่งมารศรี	เสมอซีพ มานา
เรียบลูปอกไล่ไล่	คู่ช่อน ทรวงเซ็นฯ
ภาพย์	

ดลเดือนเรียมมหาร้า	ขึ้นสองคำแซกตั้งการ
เจ้าเซ็นสิบวันวาร	ประหารอก ฟกพุ่มนัยน์

มะหะร่าเรียมคอยเคร่า ไม่เห็นเจ้าเคร่าเสียใจ
ลูกบอกไอ้อาลัย ลาลดล้า กำศรวลเซ็น

กะติ ศาสนสถานของชาวเปอร์เซียในเมืองไทย

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๕๓ อธิบายคำว่า "กะติ" ว่า

"โรงประชุมทำลัทธิพิธีฝ่ายศาสนาอิสลาม นิิกายเจ้าเซ็น "

และอธิบายความหมายของคำว่า "เจ้าเซ็น" ว่า

"อิหม่ามูเซ็นผู้เป็นหลานตาของพระมะหะหมัด, คนพวกหนึ่งที่ถือลัทธิอิสลาม ซึ่งนับถืออิหม่ามูเซ็นนั้น"

แสดงให้เห็นว่า ศาสนสถานของชาวมุสลิมในเกาะชวาที่มีคำเรียกขานต่างไปจากมุสลิมกลุ่มอื่น ๆ เช่น ที่ชาวอาหรับเรียกศาสนสถานของตนว่า "มัสยิด" ส่วนชาวมลายูมุสลิมทางตอนใต้ของประเทศไทย เรียกศาสนสถานของตนว่า "สุเหร่า" คำว่า "กะติ" หรือ "กระตีย" จึงสันนิษฐานว่า น่าจะเป็นภาษาเปอร์เซียเดิมที่ใช้เรียกศาสนสถานของตน

สำหรับการตั้งประชาคมชาวเปอร์เซียในสยามสมัยแผ่นดินพระเจ้าทรงธรรม โดยท่านเอกอหะหมัดได้รับพระราชทานที่ดินตำบลท้ายคู ทางตอนใต้ของเกาะเมืองพระนครศรีอยุธยา ในพื้นที่ที่เรียกว่า "ทุ่งแขก" ท่านได้สร้างศาสนสถานเพื่อการประกอบศาสนพิธีของชาวมุสลิม นิิกายชีอะห์ขึ้นเป็นครั้งแรกในอยุธยา และเรียกศาสนสถานดังกล่าวว่า "กระตียทอง" หรือ "กะติทอง" คำว่า "กะติ" จึงปรากฏอยู่หลายแห่งในอยุธยา และสัมพันธ์กับการเคลื่อนย้ายกลุ่มชาวไทยมุสลิมเชื้อสายเปอร์เซียในธนบุรี จึงปรากฏเอกลักษณ์ทางภาษาของคนกลุ่มนี้อยู่หลายแห่งในเมืองธนบุรี เช่น

กุฎิใหญ่	อยู่ท้ายพระราชวังเดิม ธนบุรี
กุฎิหลวง	เคยตั้งอยู่บริเวณปากคลองมอญ บนที่ดินซึ่งได้รับพระราชทานจากรัชกาลที่ ๑
กุฎิกลาง	หรือ กุฎิเจริญพาศน์ ซึ่งเป็นถิ่นฐานของชาวไทยมุสลิมเชื้อสายเปอร์เซียเมื่อครั้งอพยพมาจากอยุธยามาอยู่กรุงธนบุรี
กุฎิโต๊ะหยี	หรือกุฎิขาว ริมคลองบางหลวงฝั่งตะวันออก
กุฎิแดง	เดิมตั้งอยู่ใกล้กับกุฎิขาว ปัจจุบันไม่ปรากฏ
กุฎินอก	หรือกุฎิปลายนา ตั้งอยู่ริมคลองวัดพลับในส่วนของปลายนาหลวงสมัยพระเจ้ากรุงธนบุรี
กุฎิบ้านสวน	หรือมัสยิดสวนพลู ตั้งอยู่ริมคลองบางหลวงแถบวัดใหม่ทองคั่ง (วัดเวฬุราชิน)

กุฎีเขียว หรือกุฎีโป๊ะเขียว ริมคลองบางหลวงใกล้ตลาดพลู ปัจจุบันไม่ปรากฏ คำว่า "กะดี" ได้เลือนหายไปจากสังคมไทยและผู้ใช้ภาษาก็เขียนเพี้ยนรูปไปเป็นคำว่า "กุฎี" หรือ "กุฎิ" หรือ "กุฏิ" ในความหมาย "เรือนที่อยู่ของสงฆ์"

เหตุผลที่สำคัญอีกประการหนึ่ง คือ ภายหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. ๒๔๗๕ มีการประกาศใช้พระราชกฤษฎีกา "ว่าด้วยการศาสนูปถัมภ์ฝ่ายอิสลาม" พ.ศ. ๒๔๘๘ และ "พระราชบัญญัติมัสยิดอิสลาม" พ.ศ. ๒๔๙๐ ส่งผลให้ศาสนสถานของชาวไทยมุสลิมในลักษณะอื่น เช่น สุเหร่า กะดี หรือ กุฎิ ต่างจดทะเบียนเป็นนิติบุคคลในนาม "มัสยิด" แทบทั้งสิ้น

การแต่งกายตามอย่างชาวเปอร์เซีย

ในแผ่นดินสมเด็จพระนารายณ์ฯ พระองค์ทรงต้อนรับวัฒนธรรมต่าง ๆ ของชาวเปอร์เซียเป็นพิเศษ เพราะทรงสัมพันธ์กับประชาคมเปอร์เซียมาแต่ครั้งเยาว์วัย ดังนั้นเมื่อขึ้นครองราชย์ พระองค์จึงนำแบบแผนทางวัฒนธรรมของชาวเปอร์เซียมาใช้ เช่น รูปแบบงานสถาปัตยกรรม แบบแผนทางการทูต การค้าขายและการคลัง แม้แต่การแต่งกายของพระองค์และขุนนางในราชสำนักก็เอาอย่างการแต่งกายแบบเปอร์เซีย เช่น จลองพระองค์ครุย พระสนับเพลา จลองพระองค์ จลองพระบาท ทรงเหน็บพระแสงกฤช ยกเว้นแต่การโพกศีรษะแบบเปอร์เซีย เพราะมีน้ำหนักมากจึงไม่โปรด แต่ทรงหันใช้พระมาลาทรงสูงที่พัฒนามาจากการใช้แถบผ้าพันและรีดปลายให้สูงแหลมขึ้น เรียกว่า "ลอมพอก" แทนการโพก "สระบัน" แบบเปอร์เซีย

การแต่งกายของพระองค์จึงกลายเป็นแบบแผนการแต่งกายของพระมหากษัตริย์และขุนนางไทยในเวลาต่อมา ซึ่งก็ยังคงปรากฏให้เห็นอยู่ในปัจจุบัน

งานสถาปัตยกรรม

ชาวเปอร์เซียได้นำวิทยาการและความก้าวหน้าในงานสถาปัตยกรรมเปอร์เซียเข้ามาสู่สังคมไทย เช่น การก่อสร้างงานสถาปัตยกรรมขนาดใหญ่ อย่างพระปรางค์ยอดกลีบมะเฟือง ที่วัดพระศรีรัตนมหาธาตุ ลพบุรี และ วัดมหาธาตุสุรคบุรี จังหวัดชัยนาทซึ่งมีรูปแบบคล้ายโดมกลีบมะเฟืองซึ่งนิยมสร้างในสุสานหลวง Shahi - Zindah ที่ Samarkhan กลางคริสต์ศตวรรษที่ ๑๔-๑๕ ซึ่งเป็นอิทธิพลจากเปอร์เซีย พระสถาปประฐานวัดเจ้าพระยาไทย (ปัจจุบันคือวัดใหญ่ชัยมงคล) ที่ภายในทำเป็นคูหารูปโดม วิทยาการการเรียงอิฐดังกล่าวน่าจะได้รับเทคนิคจากช่างชาวเปอร์เซีย

เช่นเดียวกับการสร้างซุ้มโค้งยอดแหลมในงานสถาปัตยกรรมสมัยอยุธยา เป็นโค้งแบบอิสลาม ซึ่งแตกต่างจากโค้งโกธิค มีการนำวิทยาการการก่อสร้างโดยเรียงอิฐให้รับและถ่ายน้ำหนักลงสู่ผนังเป็นวิทยาการของมุสลิมที่พัฒนาขึ้นและนำเข้ามายังสังคมไทย ซึ่งซุ้มโค้งที่นำเข้ามาจะมีลักษณะพิเศษ คือเป็นซุ้มโค้งแบบยอดดวัด ซึ่งชาวเปอร์เซียนำเข้ามานิเดียและพัฒนาขึ้นอีก

ขั้นตอนหนึ่งก่อนจะมาถึงอยุธยา เช่น ชุมโค้งประตูพระราชวังของเมืองลพบุรี ชุมประตูวัดกุฎีดาว พระนครศรีอยุธยา วัดไชย เมืองลพบุรี นอกจากนี้เทคนิคการเรียงอิฐให้เป็นช่องปรุเพื่อการถ่ายเท อากาศภายในอาคารก็เป็นวิทยาการที่รับมาจากชาวเปอร์เซีย

การสร้างเจดีย์โดยนำเทคนิคการทำโดมแบบเรียงอิฐจากเปอร์เซียเข้ามาใช้ ซึ่งแต่เดิมการสร้างเจดีย์หรือปราสาทจะใช้วิธีมุนดินขึ้นก่อน เรียงอิฐก่อรอบด้าน แต่เมื่อชาวเปอร์เซียนำเทคนิคการเรียงอิฐเพื่อถ่ายน้ำหนักลงผนังมาใช้ จึงเกิดเจดีย์หรือปราสาทในยุคหลัง ๆ มีกรูอยู่ภายในด้วย

วัฒนธรรมอาหารจากชาวเปอร์เซีย

"สำหรับแขกคลองบางหลวง" เป็นเรื่องราวที่เกี่ยวข้องกับวิถีการดำเนินชีวิตของชาวไทยมุสลิม ที่สืบเชื้อสายมาจากบรรพชนชาวเปอร์เซีย อาหารหลายอย่างในสำรับของแขกกลุ่มนี้ ได้กลายมาเป็นอาหารคู่สำรับของคนไทย ดังปรากฏอยู่ในงานวรรณกรรมสำคัญของราชสำนัก เช่น กาพย์เห่เรือชมเครื่องคาวหวาน พระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย รัชกาลที่ ๒ ดังตัวอย่างเช่น

มัสมั่น	มัสมั่นแกงแก้วดา	หอมยี่ห่วยรสร้อนแรง
	ขายไต่ได้กลิ่นแกง	แรงอยากให้ไต่ค้นหา
ข้าวหุง	ข้าวหุงปรุอย่างเทศ	รสพิเศษใส่ลูกเอ็น
	ใครหุงปรุไม่เป็น	เช่นเชิงมิตรประติษฐ์ทำ
ห่อหมก	เห็นห่อหมกรวมทรงศรี	รุ่มรุ่มร่ำคือไฟฟอน
	เจ็บไกลใจาวรรณ	ร้อนรุ่มรุ่มกลุ่มกลางทรง
ลุดดี	ลุดดีนี้น่าชม	แผ่แผ่นกลมเพียงแผ่นแพง
	โอชาหน้าไก่แกง	แคลงของแขกแปลกกลืนอาย
มัศกอด	มัศกอดกอดอย่างไร	น่าสงสัยใคร่ขอกถาม
	กอดเคล้นจะเห็นความ	ขนมนามนี้ยังแคลง

จากร้อยรอยทางวัฒนธรรมที่กล่าวมาข้างต้น สะท้อนให้เห็นถึงความสัมพันธ์ และบทบาทอันแนบแน่นของชนกลุ่มนี้กับสังคมไทยมาเนิ่นนาน โดยที่ผ่านมามักไม่ได้รับการกล่าวถึงนักเมื่อ

เปรียบเทียบกับกลุ่มชาติพันธุ์อื่น ๆ โดยเฉพาะชาวตะวันตก ทั้งนี้อาจเพราะความขาดแคลนทางด้านเอกสาร การค้นคว้า ตลอดจนทัศนคติของผู้ศึกษาที่มีต่อแหล่งข้อมูลก็เป็นได้

เอกสารประกอบการค้นคว้า

๑. อิหร่านอยู่แห่งอารยธรรม โรน่าน อรุณรังษี ศูนย์วัฒนธรรม สาธารณรัฐอิสลามแห่งอิหร่าน ๒๕๔๔
๒. ศิลปและวัฒนธรรมจากดินแดนอาหรับเมื่อแรกเข้าสู่สยามประเทศ น. ณ ปากน้ำ เมืองโบราณ ๒๕๓๔
๓. จดหมายเหตุการเดินทางสู่ประเทศสยาม ของ บาทหลวงดาซาร์ด สันต์ ท. โกมลบุตร สำนักพิมพ์บรรณกิจ (๑๙๙๑) จำกัด ๒๕๓๙
๔. อยูรยากับเอเชีย ชาญวิทย์ เกษตรศิริ มุลนิธิโตโยต้าแห่งประเทศไทย ๒๕๔๔
๕. เจ้าพระยาบวรราชนายกกับประวัติศาสตร์สยาม ดร.กิติมา อมรทัต ศูนย์วัฒนธรรม สาธารณรัฐอิสลามแห่งอิหร่าน กรุงเทพฯ ๒๕๓๘
๖. ลำบากกษัตริย์สุลัยมาน ดิเรก กุลสิริสวัสดิ์ สำนักพิมพ์มติชน ๒๕๔๕
๗. ความสัมพันธ์ของมุสลิมทางประวัติศาสตร์และวรรณคดีไทย ดิเรก กุลสิริสวัสดิ์ สำนักพิมพ์มติชน ๒๕๔๕
๘. เจ้าพระยาบวรราชนายก เถก อหะหมัด สิริ ตั้งตรงจิตร จันทราทิพย์การพิมพ์ ๒๕๓๓
๙. มุสลิมในประเทศไทย ประยูรศักดิ์ ชลายนเดชะ โครงการหอสมุดกลางอิสลาม ๒๕๓๙
๑๐. วารสารเมืองโบราณ ปีที่ ๑๐ ฉบับที่ ๑ มกราคม - มีนาคม ๒๕๒๗
๑๑. วารสารเมืองโบราณ ปีที่ ๑๗ ฉบับที่ ๑ มกราคม - มีนาคม ๒๕๓๔
๑๒. วารสารเมืองโบราณ ปีที่ ๒๐ ฉบับที่ ๓ กรกฎาคม - กันยายน ๒๕๓๗
๑๓. นิตยสารศิลปากร กระทรวงศึกษาธิการ ปีที่ ๓๓ เล่มที่ ๑ มีนาคม - เมษายน ๒๕๓๒
๑๔. วารสารศิลปวัฒนธรรม ปีที่ ๒๐ ฉบับที่ ๔ กุมภาพันธ์ ๒๕๔๒
๑๕. "ลัทธิรับแขกคลองบางหลวง" นิตยสารสารคดี ปีที่ ๑๗ ฉบับที่ ๑๙๔